

SERFŐZŐ LAJOS:

A MUNKÁSSÁG HELYZETE
ÉS A KOMMUNISTÁK TEVÉKENYSÉGE SZEGEDEN
AZ 1929—33-AS GAZDASÁGI VÁLSÁG IDEJÉN

1929-ben még a kapitalizmus válságokkal zsúfolt történetében is ismeretlen méretű katasztrófa sújtotta a világ $\frac{5}{6}$ részét. Rászakadt a kapitalista világra az eddig legsúlyosabb kapitalista válság.

Ez a túltermelési válság elsősorban abban különbözött minden eddigitől, hogy a kapitalizmus általános válságának talaján játszódott le. Ennek következtében mélységében és szélességében hallatlan méreteket öltött. Kiterjedt minden tőkés országra. Súlyosította a válságot az az eddig nemigen tapasztalt, de most már törvényszerű körülmény, hogy az ipari válság összefonódott a mezőgazdasági válsággal. A monopol-szervezetek ugyanakkor mindent elkövettek annak érdekében, hogy a monopolárakat fenntartsák.¹

Mindezek a körülmények nemcsak mélységében és kiterjedésében, hanem időtartamában is rendkívülivé tették az 1929—33-as válságot, amely természetesen elérte a kapitalista nagyhatalmak szánalmas függvényét, a Horthy-Magyarországot is.

Az általános törvényszerűségeken belül, mint minden más kapitalista országban, nálunk is bizonyos sajátosságokat mutat a válság. Az ipari válság alakulásánál figyelembe kell vennünk a következőket:

„1. Az 1926—1929 alatt rövid fellendülési időszak alatt a magyar ipar nem jutott olyan csúcsponthoz, mint a vezető tőkés államok ipara, és így a válság alatti visszaesése is természetszerűen kisebb volt; 2. A belső fogyasztópiac magyarországi zsugorodását bizonyos mértékig ellensúlyozta a behozatal elzárása; 3. a vezető tőkés országokhoz viszonyítva aránylag kisebb méretű átlagos visszaesésen belül azonban az egyes iparágak helyzete igen különbözőképpen alakult (ez fontos a szegedi helyzet megítélése szempontjából. — S. L.) és 4. ipari munkásosztály helyzetét... az ipari termelés viszonylag kisebb méretű visszaesése is

¹ Az 1929—33. évi világgazdasági válság hatása Magyarországon. (Akad. Kiadó, Bp. 1955. Szerk.: Incze Miklós. 4—7. old.)

katasztrófálisan rosszabbította. (A dolgozat célját tekintve, ez szintén igen fontos. — S. L.)”²

Különösen súlyossá tette nálunk a helyzetet az, hogy az ipari válság a mezőgazdasági válsággal összefonódva jelentkezett. Magyarország túlnyomórészt mezőgazdasági jellegű ország, ipára főleg a belső piacra termelt. A mezőgazdaság válsága következtében ez a piac hihetetlen mértékben összehűkült. Nem tudja elfogyasztani az ipar termelvényeit, ugyanakkor nyilvánvalóan csökken a városi lakosság fogyasztóképesége is a mezőgazdaság irányában. A kettő közötti kapcsolat, a mezőgazdasági és ipari válság egybefonódottsága egyre mélyebbre rántja a magyar népet a nyomorba. A válság méretének jellemzésére említést érdemel, hogy az ipari termelés viszonyszámokban így alakult:

1929	100
1930	94,4
1931	83,4
1932	75,9
1933	88,1 ³

A kapacitás kihasználása a tárgyalt időszakban 62⁰/₀-ra csökken. Ezekből következik, hogy a munkásosztály nyomora a válság alatt állandóan nő. A nyomor fokát a munkanélküliség hatalmas számai bizonyítják legjobban:

1929	75 ezer
1930	130,3 „
1931	181,2 „
1932	239,7 „
1933	241,0 „

fő volt munka nélkül évi átlagban.⁴ Ehhez járult még a részleges munkanélküliség. A válság alatt az üzemek időleges szüneteltetése miatt mintegy 10 millió munkanap keresetét veszítették el a munkások.⁵

A munkabérek — még a gyáripari statisztika szépített adatai szerint is — 23⁰/₀-ot csökkentek 1929 és 1933 között.⁶ Mindezekhez hozzájárult még az emberi erőt végtelenségig kizsákmányoló Bedeaux-rendszer, amely a munkaintenzitás nagymérvű fokozásával próbálta biztosítani a tőkésnek hasznát a válság időszakában is.

A válság könyörtelensége elérte Szegedet is. Pedig Szeged a Horthy-fasizmus éveiben kiváltságos helyzetet élvezett Magyarország városai között. Ezt a szégyenteljes kivételes helyet annak köszönhette, hogy innen indult el Horthy gyászos útjára, amely hazánk történetének legsötétebb 25 évéhez vezetett. A magyar fasizmus ideológiájának, „a szegedi gon-

² Uo. 130. old.

³ Uo. 131. old.

⁴ Uo. 333. old.

⁵ Uo. 335. old.

⁶ Uo. 337. old.

dolatnak”, szülőhelyeül tüntették fel Szegedet és így kezelték politikájukban. Meddő kísérleteket tettek arra, hogy csillogóvá varázsolják a „gondolat” bölcsőjét. Klebelsberg, a Bethlen-kormány fő kirakatrendezője, kultuszminisztere, volt ekkor Szeged kormánypárti képviselője. Szegedet a sovinizmus örületében a magyar kultúrfőlény beszédes bizonyítékává, a Trianon elleni tiltakozás élő bástyájává akarta tenni a dolgozók filléreiből. Szeged kipróbált vezetői — pártkülönbség nélkül — Somogyi polgármester, Aigner főispán a kormánypárt részéről, Rassay az ellenzéki képviselő, Wimmer Fülöp, a Kenderfonógyár ellenzékieskedő vezérigazgatója és a többiek mind Szeged elhivatottságáról, „a magyar Jövő”-ben betöltendő fontos szerepéről fecsegték. „Nemzeti érdek fűződik ahhoz, hogy a kormány figyelme fokozottabb mértékben forduljon a jövőben is Szeged felé, amely városra meggyőződésem szerint a nemzet életében igen nagy szerep vár.” Annál is inkább, mert „A nemzeti újjáéledés Szegedről indult ki. A nemzet Phönix madara ott bontotta ki szárnyát.”⁷ — hangoztatta Körmeny Mátyás felsőházi tag. Klebelsberg, szerepében tetszelegve, játssza Szeged protektorát, jótévőjét. Ígér Szegednek fűt-fát. Szeged politikusai pedig egymással versenyezve dicsőítik ténykedését s rakják lába elé Szeged hódolatát. Speciális szegedi eszköz ez a helyi uralkodó osztály kezében, amellyel az osztályharcot próbálja tompítani, indokolatlan reménységet csempészve Szeged dolgozóinak szívébe. De van egy másik országosan használt eszköz is ugyanerre a célra, a dolgozók félrevezetésére, amely szintén szorosán összefügg a „szegedi gondolattal”. Ez pedig a bús-magyar jajveszékélés Trianon felett. Trianont állítják oda bűnbakul az uralkodó osztály minden gazságának fedezésére. Trianon az oka minden bajnak, nehézségnek, Trianon pedig egyenes következménye a Tanácsköztársaságnak. Nem a kapitalista rendszerben, hanem Trianonban keresik az okát a válságnak is. A válság azért következett be, mert: „Magyarországot a trianoni békeszerződés megfosztotta természetes gazdasági erőforrásainak nagy részétől.”⁸ Nagy hangon követelik tehát a revíziót. Uszítanak a szomszéd országok ellen. Az uralkodó osztály szegedi tagjai is élnek ezzel a fegyverrel. A törvényhatósági bizottság ülésén kéri Tonelli Sándor: „Emberek, értsétek meg egymást. Ebben az egy kérdésben nálunk ne legyenek pártok, csak magyarok.”⁹ És Lájer Dezső szociáldemokrata párttitkár, hogy bizonyítsa, mennyire egyetért ebben a kérdésben is a burzsoáziával, gyorsan kijelenti ugyanitt, hogy a szociáldemokrata párt „csak a revízió keresztülvitelével látja megoldhatónak a súlyos külpolitikai, területi, gazdasági és szociális problémákat.”¹⁰ Hiábavaló azonban az uralkodó osztály és a jobboldali szociáldemokrácia minden kísérlete az osztályharc lefékezésére, az országos méretekben tovább folyik, és folyik Szegeden is. Különösen élessé és elkeseredetté válik az 1929—1933. évi válság alatt. A válság lerántja

⁷ Szegedi Napló 1929. június 28. Körmeny Mátyás beszéde a felsőházban.

⁸ Szegedi Napló 1930. június 8. (Mi felemelt fővel mondhatjuk, hogy akarjuk a revíziót.)

⁹ Szegedi Napló, 1930. június 8., uo.

¹⁰ Uo.

a leplet Szeged állítólagos jólétéről, nagy jövőjéről. Feltárja Szeged igazi helyzetét, a dolgozók tízezreinek nyomorát, a munkásság elviselhetetlen életét. Ugyanakkor megmutatja azt is, hogy Szeged népéből semmiféle propaganda és demagógia nem ölte ki a forradalmi hagyományokat. Élénken él 1848 és 1919 emléke. Ennek szellemében folytatja harcát a szegedi munkásság egyre élesebben a válság időszaka alatt.

A munkásság helyzete

Nem célja ennek a dolgozatnak az ipari válság részletes elemzése, az ipari termelés, a kereskedelmi forgalom csökkenésének stb. megvizsgálása. A munkásság helyzetének, a munkanélküliségnek, a munkabérek alakulásának megértéséhez azonban szükséges ezt is néhány szóval érintenünk.

Szeged nem volt nagyipari jellegű város. Kisiparosai, kisüzemei azonban bőven voltak. Az 5—20 munkást foglalkoztató műhelyek és vállalatok száma 159 volt. A 159 munkaadónál csaknem 2000 munkás dolgozott. A 20 munkásnál többet foglalkoztató üzemek száma 1930-ban 52 volt. Ebből 8 fonó-szövő, 5 ruházati, 9 élelmiszeripari, 8 faipari, 3 bőripari üzem volt. A legnagyobb szegedi üzemek (a Kenderfonó, az Újszegedi Kender- és Lenszövő) is ebből a csoportból kerültek ki. Ebben az időben azonban egyikük munkáslétszáma sem érte el az 1000 főt.

A vas- és fém-, a gép-, valamint az építőipart mindössze 8 kisebb gyár képviselte a 20 munkásnál többet foglalkoztató üzemek között. Az ide tartozó 52 üzemből egyébként összesen 4 228 munkás dolgozott.¹¹

A fentiekből látható, hogy Szeged iparában a könnyűipar — főleg a textilipar — dominált.

Említettük már, hogy a válság egyik sajátossága Magyarországon az volt, hogy nem egyformán érintett minden iparágat. Éppen a textilipar volt az egyik olyan iparág, amely legkevesebbet szenvedett a válság alatt. Ez azonban csak országos viszonylatban volt így, Szegeden nem érvényesült ez az általános jelenség. A tulajdonképpeni textilüzemek Szegeden nagyon szerény méretű gyárak voltak, amelyek „szakszerűtlenség és tökéletlenség miatt kevésbé versenyképesek”.¹² Így vagy kénytelenek beolvadni a nagyobb üzemekbe, esetleg külföldi tőkét igénybe venni, mint a Hazai Textilipari Rt., amely 1930-ban Angol-magyar Jutafonó és Szövőipari Rt. néven alakult újjá, vagy be kell zárniok kapuikat, mint másik két kisebb textilgyár tette.¹³

A nagyobb textilipari gyárak Szegeden a kendergyárak. Ezek azonban a textiliparon belül országosan is legjobban megsínylették a válságot. Ez nyilvánvaló, hiszen nem elsősorban fontos fogyasztási cikkek gyártottak. A mezőgazdaság pedig, e gyárak termékeinek csaknem kizárólagos felvevője, egyre kevesebb zsákot, kötelet stb. vásárolt. Így

¹¹ Az 1930. évi népszámlálás, III. rész. (Magyar Stat. Közlemények, Bp. 1934.)

¹² A Szegedi Kereskedelmi és Iparkamara jelentése a kerület 1930. évi közgazdasági viszonyairól. Szeged, 1931.

¹³ Uo., az 1931-es évről.

érthető, hogy Szeged legnagyobb gyáraiban is rohamosan csökkent a termelés. A Szegedi Kenderfonó már 1930-ban áttért az 5 napos munkahétre. Az Újszegedi Kenderipari Rt. pedig 1931-től kénytelen csökkentett munkamenettel és létszámmal dolgozni. Szegeden tehát még a viszonylag jobb helyzetben levő textilipart is súlyosan érinti a válság.¹⁴

A többi gyárak munkásai méginkább megsínylelték a válságot. Ez Szegeden elsősorban az építőiparra és a vele kapcsolatos iparágakra vonatkozik. Az építőipar válsága természetesen rendkívül sok kisiparost is érintett. A téglagyárak termelése már 1931 végére 30—40%-kal esett. A magánépítkezés úgyszólván teljesen megszűnt, az állami építkezés pedig a válság előttinek 20%-ára csökken 1932-re.

Az építkezés pangása hatott a faiparra, — a fűrészgyárakra, asztalosokra — is. Az olyan asztalosok, akik azelőtt 15—20 munkást foglalkoztattak, ekkor 1—2 munkással dolgoztak, ha teljesen be nem szüntették a munkát.¹⁵

Az élelmiszeripar sem volt jobb helyzetben. Az országos hírű Backmalom, amely eddig éjjel-nappal ontotta az export-lisztet, 1930-tól az exportlehetőségek csökkenése miatt rátért az idénymunkára. Még a világhírű terméket előállító Pick-féle szalámigyár is az exportlehetőségek szűkülése miatt panaszkodott.¹⁶ 1929-hez viszonyítva 1932-ben 40%-kal csökkent a szegedi vágóhídon belső fogyasztásra levágott állatok száma. Kenyérből már 1931 végére 50%-os, a süteményből 70%-os a fogyasztás csökkenése, és így a pékek 20%-a beszüntette a munkát.¹⁷

A még nem érintett iparok helyzetére is fel lehetne hozni hasonló adatokat. Az elmondottakból is világos azonban, hogy a válság, éppúgy mint az egész országban, Szegeden is rendkívül nehéz gazdasági helyzetet teremtett és ennek a nehéz helyzetnek elsősorban a munkásosztály életére volt kegyetlenül súlyos hatása.

Hogy milyen mélyen rántotta nyomorba a válság Szeged munkásságát, az talán a *munkanélküliség* nagymérvű megnövekedésében figyelhető meg a legjobban.

Sajnos, magáról a munkanélküliségről nincsenek megbízható adatok. Somogyi polgármester ugyan többször kijelenti, hogy a „tisztánlátás kedvéért” összeíratta a munkanélkülieket, de valószínűleg megsriadt a várható nagy számtól és nem végeztette el az összeírást. Így a munkanélküliséggel foglalkozó szociális bizottság adataira és a Hatósági Munkaközvetítő Hivatal jelentéseire kell támaszkodnunk. (Ezeket a Szegedi Napló hasábjain közzétették.) Ezek a források nyilvánvalóan szépítik a valóságot. Ugyanakkor a Munkaközvetítő Hivatal nem minden munkanélkülit tart számon, hiszen nagyon sok munkás hiábavalónak és reménytelennek tartja a munkaközvetítő ajtájában való ácsorgást. Azonban még a hiányos adatok révén is megdöbbentő eredményekhez jutunk. Szeged munkásságának az összlétszáma az 1930-as népszámlálás adatai szerint 12 820 fő volt. Ez a létszám ekkor további 9 057

¹⁴ Uo., az 1932-es évről.

¹⁵ Uo.

¹⁶ Uo.

¹⁷ Uo.

főt tartott el. Mivel a munkanélküli statisztikák nem tesznek különbséget az ipari és a mezőgazdasági munkanélküliek között, meg kell említenünk itt, hogy Szeged nagy mezőgazdasági területei következtében, a kisbérloket nem számítva, 4221 mezőgazdasági napszámos-munkás élt kb. ugyanennyi eltartottal a város területén.¹⁸

A közgyűlés szociális bizottsága 1930. március 29-én a következőket közli: 1929 decemberében — tehát amikor az ipari válság tulajdonképpen megkezdődik — a munkanélküliek száma 800, 1930 januárjában 1 700, 1930 márciusban 2 600 (70%-uk szakmunkás).¹⁹ Tehát rövid három hónap alatt 3 és félszeresére nőtt a munkanélküliek száma. Megjegyezhetjük, hogy Incze Miklós adatai szerint ebben az időben Miskolcon, amely iparilag fejlettebb város mint Szeged, 2 000 munkanélküli van.²⁰

Ettől kezdve 1932 végéig egyenletesen nő a munkanélküliség. 1931-ben 4—5 ezer fő között ingadozik. 1932-ben 6 000 fővel eléri a legnagyobb számot. 1932 júliusában, tehát abban az időszakban, amikor az idénymunkák miatt legnagyobb a munkalehetőség, 5 000 a munkanélküliek száma. Ennél valószínűleg nagyobb volt az évi átlag, hiszen az idénymunkák meglehetősen rövid ideig tartanak, de ha ezt a 5 000 főt vesszük is évi átlagnak, látjuk, hogy a szegedi munkásságnak legalább 29,3%-a — egyharmada — egész évben munka nélkül volt. Ebben természetesen még nincsenek benne a részleges munkanélküliek.²¹

A munkanélküliek számának ingadozásából kiviláglík, hogy bőven vannak olyanok is, akik nem egész évben vannak munka nélkül. Láttuk, hogy 1932 tele és nyara között kb. 1 000 fővel ingadozik a munkanélküliek száma, tehát 1932-ben ezer munkás a fenti 5 000-en kívül szintén nem dolgozik hosszabb-rövidebb ideig. Sajnos, a rövidített munkahetektől származó munkanélküliséget még felbecsülni sem lehetséges, pedig nyilvánvaló, hogy az itt kieső munkanapok száma is hozzájárult a részleges munkanélküliséghez. Ennek illusztrálására csupán egy példát: Láttuk, hogy a Kenderfonógyár áttért az 5 napos munkahétre. Ez ugyanazt jelentette, mintha a gyár 900 főnyi munkássága 53 munkanapon, lényegében egy évben 2 hónapon át munka nélkül lett volna. Ezt természetesen nem számították munkanélküliségnek a Hatósági Munkaközvetítő Hivatalban, pedig több üzemnél csökkentett munkahetet vezettek be.

Még szemléltetőbbé tesszük ezt a szomorú képet, ha a munkapiac alakulását megnézzük. A Munkaközvetítő Hivatal jelentése szerint a betölthető munkahelyek száma 1930-ban az 1929-es év 58%-ára esett.

¹⁸ Az 1930. évi népszámlálás. II. rész. (Magyar Stat. Közlemények. Bp. 1934.)

¹⁹ Szegedi Napló, 1930. márc. 29. (Négy órán át tárgyalta a szoc. bizottság a munkanélküliség kérdését.)

²⁰ Incze Miklós: Válság és nyomor a Horthy-rendszerben. (Művelt Nép. kk. 1952.) 15 old.

²¹ Szegedi Napló, 1932. július 19. (Közel 5000 munkanélkülit tartanak nyilván Szegeden.)

A szakmunkások számára még siralmasabb a helyzet. Míg 1929-ben az összmunkahelyek 25%-a a szakmunkásoké, addig 1930-ban a munkahelyek 8%-a jut a szakmunkásokra.²²

Ha a továbbiakra nézve nincs is ilyen összefoglaló statisztikánk, a Munkaközvetítő Hivatal egy-egy hétre vonatkozó jelentéseiből láthatjuk, hogy a helyzet tovább romlott.

1931 augusztusának első hetében 48 munkahelyre 1 176 munkás jelentkezett. 1931 szeptemberének első hetében 2 munkahely van és 1 771 munkakereső. Egyetlen munkahelyre pl. 76 bádogos jelentkezett. És így megy ez tovább a ~~május~~ végéig. Azok után, amit az ipar helyzetének vázolásánál láttunk, nem meglepő a szakmunkások igen nagy száma. Ezek a szegedi üzemekből elbocsátott gyári munkások. Főleg textil-, ruha-, bőr- és faipari munkásokról van szó. Rendkívül sok közöttük az építőipari munkás: kőművesek, szerelők, bádogosok.

A sok munkanélküli szakmunkás miatt rendkívüli módon megszorodott az önálló iparendélyt kérők száma. Volt olyan munkás, hogy egyetlen munka elvégzéséért kért iparendélyt.

1930. március 26-án a szegedi munkaadók szövetsége javaslatot nyújtott be a Szociális Bizottsághoz a munkanélküliség csökkentésére. Ebben megállapította, hogy „a legmesszebbmenő szociális törekvéseink mellett is az a helyzet állott elő, hogy Szeged város ipari vállalatai a munkanélküliségen addig, amíg részükre a viszonyok meg nem változnak, még csak enyhíteni sem tudnak”. Ezért rajtuk kívül álló tényezőknek kell segíteniök. A „közületek” tegyenek intézkedéseket a munkanélküliség csökkentésére. Különböző közmunkák megindítását javasolják és ezzel úgy vélik, hogy eleget tettek a „legmesszebbmenő szociális kötelezettségeiknek”.²³

A kapitalisták azonban a nehéz gazdasági viszonyok között is minden úton-módon igyekeztek biztosítani a maguk profitját. Elsősorban a régi kipróbált eszközükhöz, a *munkabérek* leszállításához folyamodtak. A Munkaadók Szövetsége 1929 októberében megtárgyalja a munkabér kérdését. Wimmer Fülöp, a Kenderfonógyár vezérigazgatója volt a hangadó. Javasolta az alapbérek csökkentését. Olcsóbb lett a megélhetés, különösen a kenyér, tehát a bérleszállítás jogos a munkaadók részéről — hangoztatta. A Munkaadók Szövetsége úgy döntött, hogy októberre még kifizetik a szeptemberi béreket, a további bérezést pedig egyezkedés alapján állapítják meg. Wimmer sokallotta ezt az engedményt. Ő azonnal le akarta szállítani a béreket és ki is lépett a Munkaadók Szövetségéből. Még nála is türelmetlenebb volt a fűrészgyárak kartellje. Ez már októberben 10%-os bérleszállítást rendelt el. A munkások 5%-os csökkentésbe hajlandók voltak belemenni. A kartell azonban nem engedett, mire a Silvánia fűrészgyár 100 munkása október 4-én sztrájkba lépett. Október 7-én a Lippai-fűrészgyár, majd 8-án a Winkler-fatelep munkásai is beszüntették a munkát. A sztrájk kb. 3 hétig tar-

²² Szegedi Napló, 1931. január 22. (A szegedi munkapiac 1930-ban.)

²³ Szegedi Napló, 1930. március 27. (A szegedi munkaadók szövetségének javaslata a munkanélküliség enyhítésére.)

tott. A jobboldali szociáldemokrata vezetők — jellemzően — a polgármestert kérték fel a közvetítésre. A közvetítő munka eredményeképpen a munkások 3 heti sztrájk után felvették a munkát, anélkül, hogy munkabérük elleni tőkés támadást sikerült volna kivédeniük.

Általában a munkabércsökkenések mindenütt bekövetkeztek. A munkásság nem tudta elhárítani a bérleszállítást. Ebben közrejátszott az is, hogy a szakszervezetek és az SZDP áruló vezetői nem szerveztek nagyszámú sztrájkot, és ha spontán kitört is ilyen, nem támogatták, ellenkezőleg: mindenáron igyekeztek azt leszerelni.

Nem ritkaság a kapitalistáknak az a fogása sem, amit az Erdélyi-cég követett el. A főispánt felkereső egyik küldöttség asszonytagja mondtotta el, hogy az Erdélyi-cég elbocsátotta a 28 fillér órabérért dolgozó női munkásait, s helyettük ugyanilyen bérért férfimunkásokat fogadott fel.

Ilyen előzmények után születnek meg azután a 20—60 fillérig terjedő órabérek, amelyek a létfenntartáshoz szükséges cikkek minimális beszerzését is alig biztosítják a nyomorgó munkáscsaládoknak.²⁴ Mélyen le kellett tehát szállítani a munkásságnak az igényeit. A Szakszervezeti Tanács index-számai szerint az 1932-es évben a heti kiadások fedezésére szükséges 67,19 P helyett 38,40 P állt átlagosan a munkások rendelkezésére. Az élelmezésre szükséges 21,68 P helyett csupán 10,51 P-t fordíthattak erre a célra.²⁵

A magyar munkásosztály nyomorúságát, jogfosztottságát bizonyítja az is, hogy egész Európában, — Törökországon és Albánián kívül — csak Magyarországon nem volt törvénybe iktatva a napi 8 órás *munkaidő*. A szegedi munkásságnak is egyik fő követelése ennek bevezetése. A főispánt felkereső egyik munkásküldöttség igen erélyesen követelte a 8 órás munkanapot a főispántól.²⁶

Foglalkoztak a kérdéssel a szegedi gyárosok és vállalkozók is. Érdeképviselőtükbén, a Szegedi Kereskedelmi és Iparkamarában vitatják meg a problémát. Wimmer Fülöpnek volt legnagyobb befolyása a gyűlésen. Mivel mindig „liberális” gondolkodású ember volt, kijelenti, hogy elvileg egyetért a 8 órás munkaidővel, de a textilszakmát kivételnek tartja. Ugyanis a kenderfonás idénymunka és így okvetlenül szükség van a hosszabb munkanapra. Gábor György az Orion Bőrgyár képviselőjében azonnal csatlakozik hozzá. Kétségtelenül helyes elvileg a 8 órás munkaidő, — mondja — de kivételek vannak. Ő hozza elő azt a megszokott demagóg fogást is, hogy a 8 órás munkaidő csökkentené a keresetet és így növelné a nyomort, Bauer József nagyfuvarozó ugyan csak kivihetetlennek tartja, hogy munkásainak 8 órás munkaidejük legyen. A tanácskozókat „meggyőzik” az elhangzott érvek és a következő határozatot küldik el a kereskedelmi és népjóléti miniszterhez: „... a Kamara elvileg elfogadja a nyolcórás munkaidő gondolatát és hozzá-

²⁴ Szegedi Napló, 1930. március 27. (Aigner Károly dr.: A legmesszebbmenően exponálom magamat a dolgozni akaró magyar munkásság érdekében.)

²⁵ Az 1929—33. évi világgazdasági válság hatása Magyarországon. 340. old.

²⁶ Szegedi Napló, 1930. március 27. (Aigner Károly dr.: A legmesszebbmenően exponálom magamat a dolgozni akaró magyar munkásság érdekében.)

járul, hogy a kormány az erre vonatkozó törvényjavaslatát a Parlament elé terjessze, amennyiben megfelelő kautálékkal gondoskodik általában a magyar ipar és az egyes iparágak versenyképességéről." A kautalék között legfontosabbnak tartják, hogy az egyes iparágak között különbséget tegyenek. Eldöntik tehát, hogy ámbár elvileg helyes a 8 órás munkaidő, gyakorlatilag azonban csak maradjon meg a 9, 10 vagy több órás munkanap.²⁷

A három legfontosabb kérdésből, a munkanélküliségből, munkabérekéből és munkaidőből, lényegében a munkafeltételek alakulásából láthatjuk, hogy a válság milyen mérhetetlen nyomorba döntötte Szeged munkásságát.

Az elmondottakkal még korántsem teljes a kép. Megdöbbentő színekkel egészíti ki a *lakáskérdés* is. Vizes esztendőben a külvárosok lakásait állandóan talajvíz fenyegeti. Még rosszabb a helyzetük azoknak, akik bérházakban laknak. A munkások reménykedve várták, hogy befejeződjenek az úgynevezett „Taschler-telki” építkezések, ugyanis a város itt több bérházat építtetett. Ezeket a házakat — mint a város vezetői ismételten kijelentették — kifejezetten munkáslakásoknak szánták. 1930 májusában a házak végre elkészültek. Azonban óriási felháborodást keltve, kiderült, hogy a „munkáslakásokból” egyetlen egyet sem kaptak munkások. Csupa tisztviselőt, városi alkalmazottat telepítettek a házakba. A polgármester azzal indokolta az intézkedést, hogy a munkások úgysem tudnák megfizetni a lakbért, hiszen a régi bérházak munkáslakóinak házbérfizetése is akadozik.²⁸

Valóban a házbéreket egyre nehezebb kifizetniök a munkásoknak. A városi bérházakban ugyanis az egyszobás lakások évi bére 500, a kétszobás lakásoké pedig 1000 pengő. A magánházaknál még magasabb a lakbér. Ez megoldhatatlan helyzet elé állítja a munkanélkülieket, de a csökkenő keresetű dolgozókat is.²⁹ A munkást tehát nemcsak a munkanélküliség réme tartja rettegésben, hanem az a gond is, hogy bármelyik nap lakás nélkül maradhat a család. Ez a munkanélkülieknél mind gyakrabban be is következik. Mindennapos Mányó József napszámos esete, aki 1932 szeptemberében nem kapott munkát és nem tudta kifizetni a 16 pengős lakbért egyszobás lakásáért. Egyik este, amikor hazaért a munkakeresésből, az utcán találta a feleségét két gyermekével együtt.³⁰ Vagy Tóth Józsefné története, akinek a polgármesterhez írt kérvénye egyetlen jajszó. Egy fia súlyos betegen fekszik, munkája nincsen. „Bútorom elárverezik. A lakásból ki kell menni. Hová? Merre? Nem vagyok én lusta dolgozni, csak tudjam, hogy fizetnek érte. Nem akarok a város pénzén henyélni, de hová, merre menjek? A szegényt mindenütt el-

²⁷ Szegedi Napló, 1930. május 10. (Értekezelés a Kereskedelmi és Iparkamarában a 8 órás munkaidő bevezetéséről), valamint A Szegedi Kereskedelmi és Iparkamara 1930. május 15-én tartott teljes ülésének jegyzőkönyve. (Szegedi Levéltár.)

²⁸ Délmagyarország, 1930. május 31. (A Taschler-telki „munkáslakásban” egyetlen munkás sem kapott lakást.)

²⁹ Uo.

³⁰ Szegedi Napló, 1932. szeptember 23. (Egy szegény napszámos kilakoltatása.)

utasítják.”³¹ — írja. Maga a város jár elől jó példával. 1932 januárjában felmond a városi bérházak azon lakóinak, akik huzamosabb ideje nem fizettek lakbért. Február elején megkezdik a kilakoltatást. A kormány egy rendeletet ad ki, amely szerint a munkanélkülieket nem lehet azonnal kilakoltatni, a polgármester azonban hozzáfűzi: „A rendelkezések azonban nem fogják azt jelenteni, hogy bárki a munkanélkülségre való hivatkozással kivonhassa magát a lakásért járó bér megfizetése alól.”³² A rendelet tehát írott malaszt marad és végeredményben a munkanélkülieket akkor dobhatják ki az utcára, amikor az a háziúrnak, vagy a városnak jólesik.

Mindezekhez járul még a *népegészségügy* siralmas állása. Szegeden, a klinikák városában magasabb a tüdővészből elhaltak száma, mint országos viszonylatban. Éppen ezért tartották 1930-ban a „magyar betegséggel” foglalkozó orvoskongresszust. Itt jelentette ki dr. Inkovich László professor: „Szegeden a szegényebb néposztálynak összes gyereke tbc-vel van fertőzve.”

Dr. Herzensnyák Mihály adatokkal támasztotta alá a fenti állítást: 10 000 emberből külföldön 8—10, országos átlagban 25—30, Szegeden 32—40 ember hal meg évenként tüdővészből.³³

Csökken a házasságkötések száma és a gyermekszaporulat. Erkölcsi zűllés, öngyilkosságok sorozata bizonyítja még beszédesen a válság okozta nyomort.³⁴

Az uralkodó osztály kísérletei a „válság hatásának enyhítésére”

A válság mélyülésével, a nyomor növekedésével egyre magasabb fokra emelkedett a dolgozók elégedetlensége. Az uralkodó osztály látta ezt. Elsősorban ebből a tényből fakadó politikai megfontolás és nem a segíteni akarás készítette arra, hogy hozzáfogjon a hókusz-pókusz és tervezgetés után a „bajok megoldásához”. Azonban a nagyhangú ígéretek a gyakorlatban semmiféle eredményt nem hoztak. A válság egész ideje alatt évenként legalább kétszer bejelentik, hogy sikerült végleges megoldást találni a munkanélküliség, a nyomor enyhítésére. De maga az a tény, hogy az uralkodó osztály egyes szervei vagy képviselői állandóan új és új elképzelést javasolnak, bizonyítja, hogy a kérdést a legkevésbé kielégítő mértékben sem sikerült megoldani.

A munkanélküliek, ellátatlanok megsegítésében igen fontos eszköznek szánták a *népkonyhát*. Előbb egy, majd két ilyen intézmény működött Szegeden, amely hivatva lett volna arra, hogy az egyre szaporodó munkanélküli tömeget meleg étellel lássa el.

³¹ Szegedi Levéltár. Polgármesteri elnöki iratok, 1929/10 952.

³² Szegedi Napló, 1932. január 21. (A napokban megjelenő rendelet szerint a munkanélkülieket nem lehet kilakoltatni.)

³³ Délmagyarország, 1930. jún. 11. (Orvoskongresszus Szegeden.)

³⁴ Újszülöttek száma 1929-ben: 3180, 1930-ban már csak 3038. 1928-ban 40, 1929-ben 58, 1930-ban 71 öngyilkosság történt, és így tovább. — (Szegedi Napló, 1931. febr. 5. Egyre kevesebb gyermeket szülnek a szegedi anyák.)

1930 első felében 367 pár kötött házasságot, 1931 megfelelő időszakában már csak 298. — (Szegedi Napló, 1931. jún. 10. Csökken a házasságkötések száma.)

A népkonyha azonban közel sem jutott ennek a célnak a megvalósításához, csupán egy szégyenteljes vonással gazdagította a Horthy-rendszer arculatát.

Szegeden a munkanélküliséggel egyenes arányban nőtt a népkonyhákra szorulóók száma. A munkahiány miatt az utcára kerülő munkaképes, erős férfikat kényszerítette arra a nyomor, hogy beálljanak a sorba és várják az ingyenlevesnek kikialtott förtelmes löttyöt. És ez a sor állandóan növekedett. 1930-ban még csak 2 ezer főből áll, 1931 őszére felszökik 5 ezerre, hogy végül 1932—33-ban tízezer körül állapodjon meg. És mit kapnak a népkonyhán? Már 1930-ban, amikor még aránylag kevés embert láttak el, egy hivatalnokokból álló bizottság megállapítja a menüről, hogy a leves élvezhető, bár kissé kevés. A kenyér-adaggal azonban még ők sincsenek megelégedve, tekintve, hogy abból a 12 pengős búzaár ellenére 6 dkg jut csupán egy főre. Javasolják, hogy a kenyeret emeljék fel fejenként 30 dkg-ra. Ez azonban csak javaslat marad. Az állam és a város nem túlságosan erőltette meg magát anyagi téren. Erre vall az is, hogy Shwoy altábornagy, a szegedi helyőrség parancsnoka eldicsekedett azzal, hogy napi 20 filléres fejenkénti összegből 150 munkanélkülit sokkal jobban látnak el, mint a város népkonyháin. Dr. „vitéz” Szabó Géza tanácsnok élesen tiltakozott az összehasonlítás ellen. Ugyanis a két ellátás minőségét lehetetlen egymás mellé állítani, mert a város 12 fillérből állítja elő fejenként az ebédet és ebben a 12 fillérben benne van az összes rezsiköltség, tüzelő, kiszolgálás, stb. Elképzelhetjük, milyen lehetett ez a 12 filléres ebéd, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy az újság, amely ezt a hírt közölte, szintén 12 fillérbe került.³⁵

De még ezt a minimális segítséget sem tartotta fenn a város egyformán a válság egész tartama alatt. Különösen, miután Gömbös került a kormány élére, aki nagyhangon kijelentette, hogy ingyenes segély nem lesz, viszont munkaalkalom igen. Ez az ígélet a gyakorlatban úgy festett, hogy Szeged 1933-ban 165 ezer pengővel kevesebbet kapott az inségesek segítésére, mint az előző évben. Így az ellátás ha lehet, még rosszabbodik, ugyanis a megígért munkaalkalmak csak jelentéktelen közmunka megindításában valósultak meg. Végeredményben tehát az uralkodó osztály e téren megnyilvánuló porhintési kísérletei eredménytelenek maradtak.

Mindez elmondható az uralkodó osztály másik vérszegény próbálkozásáról, a *közmunkáról* is. A munkanélküli családok a tél közeledtével türelmetlenül várták a hó leesését, persze nem azért, hogy a hótakaróval borított természet szépségeiben gyönyörködhessenek, hanem mert a hó leesésétől remélték a téli időszak egyetlen munkaalkalmának lehetőségét, — a hólapátolást.

Még sem várják a város munkába szolító intézkedéseit, hanem a hólehullásával azonnal gyülekezni kezdenek és dideregve izgulnak azon, sikerül-e bejutni ama szerencsések közé, akik részt vehetnek az egy-

³⁵ Szegedi Napló, 1932. január 19. (A városi népkonyhák kosztja és a katonaság ebédtelési akciója.)

két napos munkában. Mert kivételes szerencsének számít a hólapátolás. Ilyen szerencsés volt 1929 februárjában az a 360 munkanélküli, akit felfogadtak hólapátolásra. Olyan munkaalkalom ez, „amely sok munkás számára jelent kenyeret és meleg ételt.”³⁶

1929-ben tekintélyes szám volt ez a 360 család a munkanélküliek között. Később azonban a munkanélküliség ugrásszerű növekedésével a több ezres munkanélküli létszámhoz viszonyítva elenyészően csekély maradt. Pedig ez a 360 fő a legnagyobb hó eltakarítására is elég Szegeden.

Egyre nehezebb tehát bejutni ebbe a keretbe. És mit ért vele, aki mégis hozzájutott a munkaalkalomhoz? Lyukas cipőben, egy szál madzaggal átkötött kiskabátban robotolt egy-két napig pár pengőért. Amikor pedig véget ért a munka, várhatta a következő havazást. Természetesen sokkal kisebb reménnyel és lehetőséggel, mint azelőtt, hiszen bármikor a fejéhez vágthatják, hogy a legutóbbi alkalommal ő már dolgozott. Így festett közelebbről nézve a közmunka leggyakoribb formája, a hólapátolás. Persze, ez rendkívül kevés volt a munkanélküliek elégedettségének levezetésére.

Az uralkodó osztály látta, hogy többet kell tenni ennek érdekében.

1930. januárjában tehát a hatóság felhívást intéz a munkanélküliekhez, hogy lehet feliratkozni közmunkára. Gyorsan jelentkezik kb. 2 ezer munkanélküli. Csekély részüket munkába állítják, a többséget azonban türelemre intik, mondván, hogy most már össze vannak írva és sor fog kerülni munkába állításukra.³⁷ A munkanélküliek természetesen nem nyugszanak meg, különösen amikor látják, hogy az ígéretek-ből alig teljesül valami.

Február 13-án 200 munkanélküli keresi fel a városházát. Nyugtalanok azok, hogy még mindig nem vették fel őket munkára. A küldöttségjárás megismétlődik április 28-án,³⁸ majd 29-én is.³⁹ És így megy ez lényegében végig az egész válság alatt. Elhangzik az ígéretek sokasága, közülük azonban alig teljesítenek valamit. 1930 őszén például beharangozzák a végleges megoldást. A meginduláshoz még Klebelsberg is megérkezik Szegedre. Végeredményben azonban az ínségmunkák ha itt-ott folynak is, lehetetlen célnélküli robotba fulladnak. 1—1,50 pengő napszámért végzik a munkások a legembertelenebb földmunkákat, ugyanakkor, amikor 1 kg kenyér ára 42—46 fillér. Megindulnak a Búvár-tó feltöltési munkálatai, feltöltik a Marx teret és elvégeznek még néhány hasonló rendkívüli erőfeszítést igénylő földmunkát.⁴⁰

A szegedi munkásmozgalom veteránja, id. Komócsin Mihály így emlékezik erre: „A szegedi halastó földmunkálatainál egy pengő és öt-

³⁶ Szegedi Napló, 1929. február 15.

³⁷ Szegedi Napló, 1930. február 14. (A munkanélküliek gyűlésük után tüntetésre készültek.)

³⁸ Szegedi Napló, 1930. ápr. 29. (Munkanélküliek küldöttsége a polgármesternél.)

³⁹ Szegedi Napló, 1930. ápr. 30. (Csütörtökre újabb szükségmunkát rendelt el a város.)

⁴⁰ Szegedi Napló, 1931. jan. 21. (Megkezdték a Mars tér feltöltését.)

ven fillér napszámot kaptam. Esőben, sárban csak ástunk, ástunk. Reggel olyan sötétben kezdtük meg a munkát, hogy nem is láttuk egymást, és este amíg csak láttunk, nem jöhettünk ki az ásott gödörből.”⁴¹

A munkanélküliek száma közben egyre szaporodott. 1930 őszén már 3—4 ezer ember várja a munkába állítást, amit a város alig pár hónapja elhangzott ígéretei ellenére sem tud teljesíteni. Még súlyosabbá válik a helyzet a Gömbös-kormány hatalomra kerülésével. Gömbös ígér fűt-fát, erélyes harcot a kartellek, mint a kapitalizmus túlhajtásai ellen stb. Hogy mennyire váltja valóra ígéretét, azt 1932 végén Szegeden is látjuk. Megoldása annyiból áll, hogy a nőtlen munkanélküliek dolgozhatnak egy hetet, a nősök két hetet egy hónapban, különböző közmunkákon. Igaz, hogy ígéretének másik felét, amely a munkanélküli segélyek beszüntetésére vonatkozott, maradéktalanul betartotta. Szeged munkásainak helyzetén ez azonban már nem sokat változtatott. Munkanélküli segély ugyanis azelőtt sem volt Szegeden.

Amikor 1929-ben megszaporodik a két-három pengős gyorssegélyt kérők száma, Somogyi polgármester kerekén kijelenti, hogy nem hajlandó segélyt adni, mert ez munkátlanságra csábít. Hiába követelik ezután a segélyt, 1930. február 15-én egy küldöttség javasolva, hogy a város 2 pengő inségadót vessen ki a tehetős családokra,⁴² és hiába jelenik meg 1930 márciusában 500 főből álló tüntető tömeg, köztük 100 asszony, szintén a munkanélküli segélyt követelve, a polgármester nem enged álláspontjából.⁴³

A szegedi uralkodó osztály, amely orgiáknak beillő dáridókkal ünnepel egy-egy alkalmat, mint pl. a Fogadalmi templom avatása, Klebelsberg látogatásai,⁴⁴ Aigner főispán 10 éves jubileuma,⁴⁵ amely egymás után rendezi zajosabbnál zajosabb mulatozásait a Kass leeresztett hatalmas függőyei mögött, nem hajlandó arra, hogy rendszeres segélyt biztosítson Szeged munkanélkülijeinek.

Ellenben hajlandó *jótékonykodni*. Hiszen egyik alkalom ez is a mulatságra, amikor is az aranyifjúság a jótékonykodó nőegyesületek bálján kész reggelig táncolni, hogy a „szegény elesetteknek” — mint ők mondják — néhány fillér jusson. Amikor azonban nyíltan a zsebbe kelene nyúlni, és egyszerűen csak adni, a burzsoázia nem erőlteti meg magát. Nem sok sikerrel folyik az a demagóg akció sem, amelyet a „jótékony” kormányzóné indít a sokgyermekes anyák megsegítésére még 1929 nyarán. Különösen arról panaszkodnak a lapok, hogy a bankok és nagyvállalatok nem igyekeznek hozzájárulni az akció sikeréhez. Végül a hatóság kénytelen közbelépni, hogy a kormányzóné „őfőméltósága” szégyenben ne maradjon. Így tudnak azután valahogy össze-

⁴¹ Hősi harcok emlékei. Szikra, Bp. 1955. 103 old.

⁴² Szegedi Napló, 1930. febr. 16. (A munkanélküliek inségadó kivetését kéri a várostól.)

⁴³ Szegedi Napló, 1930. márc. 29. (Négy órán át tárgyalta a szociális bizottság a munkanélküliség kérdését.)

⁴⁴ Szegedi Napló, 1931. jún. 13. Szeged város garden-partyja a vendégek tiszteletére.)

⁴⁵ Szegedi Napló, 1931. jún. 13. (Aigner Károly dr. 10 éves jubileumának megünneplése.)

kaparni évenként egy-egy nevetséges összeget, amellyel néhány sokgyermekes anyának kiszúrják a szemét.⁴⁶

Nem sokkal sikeresebbek a főispán évenként meginduló úgynevezett „kis-rongyos” akciói. Kis rongyos! Ezt a nevet adják a szegedi proletárok gyermekeinek. Ilyen cégér alatt zajlik a főispán jótékonytsága, amely abban merül ki, hogy a burzsoá gyermekektől elnyűtt ruhadarabokat összegyűjtik és karácsonykor kiosztják a szegény gyermekek részére. Természetesen hatalmas céccóval, karácsonyfaünnepéllal egybekötve teszik ezt, közben szinte csöpög róluk saját jótékonykodásuk tudata. Arról persze már nem vesznek tudomást, hogy azt az egy kis cipőt, amelyet valamelyik proletárgyerek kapott, otthon még két-három testvér várja, hogy felváltva viselhessék.⁴⁷

Az uralkodó osztálynak természetesen mindezen ténykedésében nagy segítségére volt mindenkori hű szövetségese, az egyház. Igyekezett betölteni megszokott szerepét, az osztálybéke hirdetését. Most a válság által kielezített viszonyok között még nagyobb szükség volt erre. Ezt a békét tartotta szem előtt akkor is, amikor csatlakozott a nyomorenyhítő akciókhoz. Mozgósította a lelkészeket, szerzeteseket, apácákat, a Szív-gárdát és minden klerikális szervezetet ennek érdekében.⁴⁸ Az egyház gyűjtéseket indított jótékony célra.⁴⁹ A népkonyha személyzete például apácákból került ki Szegeden.⁵⁰ Mindent megragadtak, hogy befolyásukat kiterjesszék a munkanélküliekre, hogy forrongó kedélyeiket a vallás mákonyával elaltassák. Maguk a szegedi papok is adtak ingyen ebédet. A csanádi püspök is. Ez persze csak annyiban különbözött a városi népkonyhától, hogy sokat kellett imádkozni az ebéd felett és nem volt szabad hangosan káromkodni, ha rossz volt a leves.⁵¹

Népkonyha, inségmunka, jótékonyág. Ebben állt az uralkodó osztály porhintése. Ez volt mindaz, amit tett a nyomorgók segítségének érdekében.

A KMP működése Szegeden a válság alatt

A válság terheitől sújtott proletariátus tömegeinek, a szervezett és szervezetlen, a munkanélküli munkásoknak mozgósítása, harcba hívása a munkásság politikai pártjaira várt. Elsősorban a legalitást és elég széles tömegbefolyást élvező Magyarországi Szociáldemokrata Pártnak

⁴⁶ Szegedi Napló, 1931. jan. 16. (A kormányzó né köszönete Szeged városának.)

⁴⁷ Szegedi Napló, 1929. okt. 11. (Aigner Károly dr. főispán és feleségének kitüntetésére.)

⁴⁸ Szegedi Napló, 1932. jan. 4. (Serédi Jusztinián hercegprímás: Segítségért kiált a küzdő emberek milliója.)

⁴⁹ Szegedi Napló, 1932. jún. 4. (A jótékony egyesületek szövetsége 12 000 levelezőlapon hívta fel a város lakosságát.)

⁵⁰ Szegedi Napló, 1932. jan. 19. (A városi népkonyhák kosztja és a katonaság ételmezei akciója.)

⁵¹ Városok Lapja, 1931. okt. 15. (Glattfelder püspök a téli hónapokban vasárnaponként 200 ebédet oszt.)

kellett volna ezt megtennie. A párt jobboldali vezetői azonban ebben a nehéz időszakban is a Bethlen—Peyer paktum szellemében működtek. Elméleti és gyakorlati opportunizmusukon kívül a „szélsőségektől” való félelem, a kommunistákkal való még élesebb szembefordulás jellemezte magatartásukat a válság alatt. Ez a magatartás gyakran közös platformra sodorja őket az uralkodó osztállyal. Bizonyítja ezt egy kis jelenet is, amely 1931 februárjában játszódik le az Országgházban. Ernst Sándor népjóléti miniszter kijelenti: „Szegeden, Csongrádon, Dorozsmán egyes emberek dolgoznak állandóan a nép között.” A továbbiakban kéri a szocialistákat, hogy legyenek valamennyien egyek abban, hogy a rend fenntartása a felforgató elemekkel szemben biztosítható legyen. A kérést általános helyeslés követi a Ház *mindkét* oldalán,⁵² tehát a szocialista képviselők részéről is.

A népjóléti miniszter Szegedet említette elsőnek, mint ahol állandóan „felforgató elemek” dolgoznak a nép között. A szegedi jobboldali szociáldemokrata vezetőknek tehát különösen sok dolguk akadt, ha meg akartak felelni annak a bizalomnak, amelyet a kormány beléjük helyezett. Ugyanazt és ugyanazzal a módszerrel végzik Szegeden is, mint vezetőik országos viszonylatban. Ami Peyer a parlamentben, ugyanaz Lájér Dezső szociáldemokrata párttitkár, a peyeri vezetés helyi exponense Szegeden. Egy jószemű újságíró a városi közgyűlés egyes tagjait jellemezve, így ír Lájér Dezsőről: „Szocialista, pontosabban szociáldemokrata. Ezt azért tartjuk fontosnak hangsúlyozni, mert mint vezér, ő képviseli a „legszélsőségesebb” elemet a közgyűlésben. Valójában nem szélsőségesebb akarmályik gondolkodó kispolgárnál. Azok közé a „klasszikus” szociáldemokraták közé tartozik, akik már Bismarck, a „vaskancellár” idejében oszlopos támaszai voltak a polgári társadalomnak és akik miatt a szociáldemokrácia felmorzsolódásra van ítélve a két szélsőség, a nemzeti szocializmus és a kommunizmus között. Amiket mond — más fel-találásban — pl. Csávossy Elemér jezsuita páter is elmondhatná, sőt el is mondja”.⁵³

De más jobboldali vezetőkből is kijutott Szegednek. A város szociáldemokrata képviselője 1931-ig Peidl Gyula volt, ez az árulásban megöregedett szociáldemokrata, aki az első magyar Tanácsköztársaság romjain alakította meg rosszemlékű szakszervezeti kormányát, 1931 után pedig Kéthly Anna, aki a második proletárdiktatúra egyik élvonalbeli ellenségeként az 1956. évi ellenforradalom alatt, majd után a nyugati emigrációban tette fel a koronát hazaáruló, osztályáruló szerepére. Ilyen kipróbált kezekben volt tehát a szegedi munkásság vezetése, és így biztosítva van a szociáldemokrata párt országos politikájának keresztül-vitele Szegeden. Élén járnak mindjárt a Bedeaux-rendszerrel kapcsolatos sztrájkok leszerelésében is. A famunkások 1929 őszén lezajlott sztrájkjának sikertelensége teljes egészében az ő rovásukra írandó. A polgármestert kéri fel, hogy közvetítsen a munkások és munkaadók

⁵² Szegedi Napló, 1931. febr. 5. (A parlamentben tovább feszegették a karte-
teltek bűneit.)

⁵³ Szegedi Napló, 1932. október 31. (A tisztelt közgyűlés.)

között. A továbbiakban azután a polgármesterrel és a munkaadókkal összejátszva sikerült nekik leszerelniök a sztrájkot.

A munkanélküliek kijátszásában is jeleskedtek a jobboldali szociáldemokrata vezetők. A munkanélküliek szervezett megmozdulásait sohasem ők rendezték, hanem — mint látni fogjuk — az illegális KMP. Az ő ténykedésük abban merült ki, hogy küldöttségeket vezettek felváltva hol a főispánhoz, hol a polgármesterhez. 1930. március 26-án pl. Lájér egy munkásküldöttség élén többek között ezeket mondta: „Méltóságod segítségétől reméljük, hogy ez a tarthatatlan helyzet megváltozik és hisszük, hogy ha a hatóság és a kormány összefog, akkor a mi sorsunk is jobbra fordul.”

A kormány és a törvényhatóság összefogásától várja tehát a helyzet jobbra fordulását, ahelyett, hogy a munkanélküliek és a dolgozó munkások összefogását hirdetné ennek érdekében. A főispán természetesen hasonló udvariassággal felelt: „Higgyék el, hogy a legnagyobb részvétellel és igazán fájdalmas lélekkel látom ezt a helyzetet, amelyben a szegedi munkások vannak... Szívem melegevel figyelem a magyar munkások sorsát.”⁵⁴

Ezzel a kérdés el volt intézve. A főispán a lehetőségek megvizsgálását átruházta egy ad hoc bizottságra, Lájér pedig megviszi a kedvező fogadtatás hírét a munkásoknak. Egy-egy ilyen alkalomkor a szociáldemokraták gyűlést hívnak össze a munkanélküliek részére és elmondják a megszokott, kitarásra és türelemre intő szavakat. Érdekes, hogy a hatóság, a rendőrség mindig engedélyezi ezeket a gyűléseket, habár általában tartózkodnak a népgyűlések megengedésétől. Magábanvéve ez is bizonyítja az uralkodó osztály és a szociáldemokraták együttműködését.

Elvétve Szegeden is használják a Peyer-féle kirohanási taktikát.⁵⁵ Itt a Szociális Bizottságban történnek Lájér részéről hasonló megnyilvánulások. Az egyik gyűlésen még azt is merészeli követelni, hogy a háztulajdonosok tataroztassanak a munkanélküliség csökkentése érdekében. A dolog megértése kedvéért el kell mondanunk azonban, hogy amíg ez a tárgyalás folyt, a munkanélküliek tüntettek a városháza előtt.⁵⁶

Azonkívül, hogy Szeged dolgozóit az uralkodó osztály — a már említett módon — igyekezett minden lehető eszközzel, még az országosnál is nagyobb mértékben félrevezetni, a megalkuvó szociáldemokrata vezetők politikájának tulajdonítható, hogy az 1931-es országgyűlési választásokon a vidéki titkos kerületek közül egyedül Szegeden csökkent az SZDP-re leadott szavazatok aránya. Ugyanis míg 1926-ban az összes szavazatok 25,4%-át, 1931-ben már csak 24,1%-át szereztek meg a szociáldemokraták. Ugyanakkor pl. Debrecenben 21,9%-ról

⁵⁴ Szegedi Napló, 1930. március 27. (Aigner Károly dr.: A legmesszebbmennyően exponálom magam...)

⁵⁵ Szegedi Napló, 1930. február 14.

⁵⁶ Szegedi Napló, 1930. márc. 29. (Négy órán át tárgyalta a szociális bizottság a munkanélküliség kérdését.)

26,2⁰/₀-ra, Hódmezővásárhelyen 24,5⁰/₀-ról 30⁰/₀-ra nőtt a szociáldemokrata szavazatok aránya.⁵⁷

Mégis az SZDP a kormánypárt mögött második pártként végzett a választásokon és ismét küldött Szeged szociáldemokrata képviselőt a parlamentbe (Peidl helyett Kéthlyt). A pártnak ugyanis az elmondottak ellenére jelentős tömege és befolyása volt Szeged dolgozói között. Ennek nyilván több oka volt. Az MSZDP jelentős múltra tekinthetett vissza Szegeden is. Egyedüli legális munkáspárt lévén, a munkások jó-része tőle várta érdekei képviselőjét. A munkások az SZDP keretein belül, annak szemináriumain ismerkedtek a marxizmus elemeivel. Az adott körülmények között ez rendkívül jelentős volt. A KMP is ezekre az alapokra támaszkodott nevelő munkájában, miközben természetesen leleplezte az opportunistáékat. A legnagyobb vonzóerőt az biztosította a szociáldemokrata pártnak, hogy a párt és szakszervezetek keretet nyújtottak, ha meglehetősen korlátozottan is, a munkások szervezeti és politikai életéhez. A Hétvezér utcai munkásotthonban, az építőmunkások székházában stb. mozgalmas élet folyt. Szemináriumok, gyűlések, megannyi vitalehetőség. A munkanélküliek itt gyülekeztek, a tüntetők innen indultak újukra. Ezeket a kereteket a KMP jól kihasználhatta és ki is használta. A párt- és szakszervezeti funkcionáriusok között voltak olyanok is, akik nem követték Lájert, hanem szemben álltak vele. Megmaradtak a munkásság igazi képviselőinek; némelyikük kapcsolatot tartott a MKP-vel, vagy egyenesen tagja is annak.⁵⁸

Ezek a tények adták meg az igazi vonzóerőt a szociáldemokrata pártnak.

Az illegális kommunista pártnak rendkívül fontos szerepe van abban, hogy a munkásosztály nem került teljes egészében jobboldali demagógok hálójába. Az a hősi küzdelem, amelyet a föld alá kényszerített kommunisták folytattak, nem múlt el hasztalanul. Hiába volt az uralkodó osztály féktelen terrorja, a munkásság egyetlen forradalmi képviselője, a KMP küzd a munkásság igazi érdekeiért. Nem akadályozzák meg ebben a sorozatos letartóztatások sem. Hiába viszik végbe a Horthy-pribékek uralmuk egyik legnagyobb gáztettét, Sallai és Fürst kivégzését 1932-ben. Az elesett harcosok helyébe újak állnak, és egyre nehezebb körülmények között folytatják harcukat. A rendőrterroron kívül meg kell küzdeniök a belső ellenséggel, a provokátorokkal és spiclikkel. Ezek ellenére azonban a lehetőségeket maximálisan kihasználva, el nem múlt dicsőségű harcot folytatnak s jelentős eredményeket érnek el. Nemcsak a főváros dolgozóit szervezik és lelkesítik harcos megmozdulásokra és tüntetésekre, nem feledkeznek meg a vidékről sem. A Viharsarok örökké forradalmi hangulatú munkásai és agrárproletárjai között is jó talajra találnak. Nagy részük van abban, hogy lépten-nyomon harcos tüntetések robbannak ki vidékünkön is. Vásárhelyen, Makón, Csongrádon, Szentesen, Orosházán egymást érik

⁵⁷ Madzsar József dr.: Választási tanulságok. Társadalmi Szemle. 1931. júl.

⁵⁸ Mindezekről a későbbiek során még szó lesz.

a megmozdulások, amelyeket a csendőrök csak a legkegyetlenebb terrorral tudnak elfojtani.⁵⁹

Szegeden is állandóan érezteti hatását a kommunisták működése. Még ha nem volnának illegális szervezetei a KMP-nek a városban és a környéken, Szeged bizonyos értelemben akkor is valóságos kommunista központ volna. A hirhedt szegedi Csillag-börtönben ugyanis mindig nagyszámú kommunista raboskodik. Itt tölti ebben az időben első büntetését Rákosi Mátyás is. A gyakorlati munkától elszakított elvtársak elméleti továbbképzésükre használják fel az időt. A Csillag-börtönből kiszabadult kommunisták úgy távoztak, mintha pártiskolát végeztek volna. Igyekeztek kapcsolatot teremteni a párttal, ugyanakkor a kinti pártvezetés is állandóan gondot fordított az összeköttetés fenntartására. Ez a szegedi kommunisták révén sikerült.

1930 májusában a rendőrségnek sikerült felfedeznie egy ilyen összekötő rendszert. Letartóztatták Schwarz Mária magántisztviselőnőt, Cseh Imre cipészt, Lugosi Károly börtönőrt, Kiss Etel cselédlányt és Glosz Imre magántisztviselőt. A letartóztatottak Lugosi Károly segítségével tartották fenn a kapcsolatot a Csillag-ba zárt kommunistákkal. Ez az egy kapcsolat megszakadt, de épült helyette másik. A párt mindig megtalálta az összeköttetést a bebörtönzött tagjaival. Ez rendkívül nehéz lett volna a szegedi kommunisták közreműködése nélkül. Szegeden azonban voltak kommunista szervezetek és áldozatkész kommunisták.

Az uralkodó osztály próbálja ugyan megnyugtatni saját magát és a polgári közvéleményt, hogy Szegeden nincs kommunista veszély. 1930. április 30-án Borbóla rendőrfőtanácsos kijelenti: „Szegeden nincs a kommunizmusnak semmi gyökere s a szociáldemokrata munkásság mindenkor a józan mérsékletet tartja szem előtt.”⁶⁰

Az uralkodó osztály számára oly megnyugtató nyilatkozat ellenére a Szegedi Napló így számol be május elsejéről: „A kerékpáros és lovas készütség a városháza hídja alatt állott. Újszegedet ellepték a cirkáló rendőrök.”⁶¹ A megnyugtató helyzet ellenére a rendőrség tehát mégis teljes permanenciában van. Félnék, hogy a szociáldemokrata munkásság, amelyben „nincs gyökere a kommunizmusnak”, mégis letér a „józan mérséklet” útjáról és valami kevésbé mérsékelt lépést tesz azoknak a röpcéduláknak a hatására, amelyekkel a kommunisták május 1-re virradó éjszaka elárasztották a várost. Ez megszokott eljárása a rendőrségnek. Hirdetik Szeged kommunista mentességét, s közben tudják, hogy milyen jó talajra talál Szeged munkásaiban a kommunisták forradalmi agitációja. A legkisebb megmozdulás hírére általános készültséget rendelnek el és ilyenkor valósággal ostromállapot képét mutatja a város.

⁵⁹ KMP röpirat, PTI. Röpiratgyűjt. III. 1/1930/94. 3.

(Lásd még: Az 1929—30-as világgazdasági válság hatása Magyarországon c. kötet 401, 415, 416, 424, 455 stb. old.)

⁶⁰ Szegedi Napló, 1930. április 30.

⁶¹ Szegedi Napló, 1930. május 3.

Hogy mennyire „nincs talaja” a Kommunisták Magyarországi Pártjának Szegeden, azt megmutatták a Borbola nagyhangú kijelentése után nem sokkal bekövetkező események.

1930. május 18-án a rendőrségnek sikerült nyomára bukkannia a legnagyobb szabású kommunista szervezkedésnek, amely a tárgyalt időszakban Szegeden lezajlott. Az esemény óriási izgalomba hozta a várost, de országos viszonylatban is rendkívüli érdeklődést váltott ki.

„Bolszevista forradalom csírait fojtották el Szegeden!” — ilyen és hasonló című cikkek jelentek meg a burzsoá sajtó lapjain a Népszava tutósítása szerint. A nyilvánvaló túlzás beszédesen bizonyítja a burzsoázia pánikszerű félelmét minden kommunista megmozdulástól.

„Mi történt Szegeden?” — teszi fel a kérdést a KMP lapja, a Kommunista. — „Szegedi és makói elvtársaink konferenciára jöttek össze, hogy megtrágyalják a kerület szervezeti helyzetét és a KMP II. kongresszusa által hozott határozatokat; hogy teljessé tegyék a szegedi kerületben a fordulatot, hogy bolsevik módon szigorú önkritikával levonják a május 1-i akció sikertelenségének tanulságait.”⁶²

Tehát kerületi konferenciát tartottak a tápéi füzesekben a megjelent vezetők, amelyen a párt legfontosabb kérdéseit vitatták meg.

A rendőrség azonban az elkövetett konspirációs hibát kihasználva — és valószínűleg spicli jelentésekre is támaszkodva — lecsapott a konferenciára és elfogta a résztvevőket.

A konferencia nem a szervezkedés megindítására volt hivatva. Hisz a kommunisták szervezkedése váltakozó eredménnyel és erővel folyt végig a 20-as években is. A KMP vezetősége most a válság körülményeinek, a munkásság hangulatának figyelembevételével újult erővel folytatta a szervezkedést Budapesten és vidéken egyaránt. Szeged és környéke sem került el a figyelemét.

A párt feladatul tűzte ki, hogy a válság-nyomorgatta munkás és szegényparaszt tömegek ösztönös elégedetlenségét forradalmi irányba terelje, harcukat a válság és a fokozott kizsákmányolás ellen megszervezze és vezesse. Ennek a feladatnak a megvalósításához láttak hozzá nem kevés sikerrel Szeged kommunistái is. Jelentős segítséget kaptak ehhez a Központi Bizottságtól, amely állandó összeköttetést teremtett 1929-ben a KMP délalföldi szervezeteivel. A szegedi kommunisták a legális és illegális módszereket helyesen összekapcsolva egyre jobban kiterjesztették befolyásukat a munkások között.⁶³ Fő működési területük a *szakszervezetekben*, az *ifjúság körében* és a *munkanélküli*, jórészt szervezetlen között volt.

A nyomozás során a rendőrség megállapította, hogy az építőmunkások szakszervezete volt a szervezkedés egyik központja. Házkutatást tartottak a szakszervezet épületében, lefoglaltak minden iratot és egy időre megtiltották a szakszervezet további működését. Letartóztatták

⁶² Kommunista, 1930. június. Szegedi letartóztatások.

⁶³ PTI Arch. 550/1930/92. A továbbiakban is ugyanez a főforrás.

a szakszervezet két vezetőjét, Ladvánszky József kőművest és Stéhli István mázolóét. Különösen Ladvánszkynek volt sok a rovásán. Büntetve volt korábban is, és neve szerepelt a „fekete listán”. Most kapcsolatot tartottak fenn a kommunistákkal, maguk is agitációt folytattak mellettük. Az építómunkások szerepét hangsúlyozza Buócz rendőrfőkapitány-helyettes parancsának „megokolása” is, amelyet a Népszava közölt: „...kétségtelen adatok merültek fel arra, hogy az állami és társadalmi rend felforgatására irányuló büntett szervezésében résztvevő egyének legnagyobb része az építómunkások szakszervezetének a tagja, hogy a megbeszéléseket részben a Fodor utca 10. sz. alatti hivatalos helyiségben tartották, és hogy a szervezkedésben a csoport kerületi titkára, Ladvánszky József is résztvevő azáltal, hogy a csoport hivatalos helyiségében szemináriumi előadásokat tartott és azok résztvevőit a kommunista eszméknek igyekezett megnyerni.”⁶⁴

Másik komoly bázisa a szervezkedésnek a földmunkások között volt. Itt Kákonyi József és Batiz-Rácz János tevékenykedtek különösen. Kettejük ellen már 1930. évi lefogatásuk előtt is eljárást folytatott a rendőrség. 1929 decemberében az inségmunkások között fejtették ki propagandát. Azonkívül Kákonyi lakásán összejöveteleket tartottak, ahol Kákonyi a Parasztok Lapjából és a 100 %-ból felolvasásokat tartott és arról beszélt, hogy a magyar birtokviszonyokat az oroszországihoz hasonlóan kellene megoldani.

Az ifjúság megnyerésében jelentős szerepe volt az építómunkások szakszervezetében a fiatalok számára megtartott előadásoknak, szemináriumoknak. Még nagyobb sikereket ért el a KIMSZ Makón. A nyomozás során 9 makói fiatalt tartóztattak le, akik valamennyien a KIMSZ tagjai voltak. Rövid idővel a májusi letartóztatások előtt a csanádi főispán kénytelen megállapítani: „A fokozatos ellenőrzés dacára is a kommunista ifjúság szervezkedés központi irányítás mellett állandóan folyik.” Felhívja tehát a főszolgabírák figyelmét, hogy fokozottabban figyeljék a fiatalokkal, leventékkal érintkező „gyanús” elemeket.⁶⁵

A makói rendőrség azonban a szegedi lebukásig nem tudott elfogni közülük senkit, pedig az ifjúság időről időre elárasztotta a várost röpcédulákkal. A szegedi letartóztatások után a Makón lefolytatott nyomozás eredményeképpen jelentheti csak a makói rendőrkapitányság a főispánnak: „...Az itt lefolytatott nyomozás során őrizetbe vett Igaz Pál és társai vallomásaiból és a foganatosított házkutatások alkalmával őrizetbe vett nagymennyiségű, több mint 1000 darab számra menő kommunista röpiratokból, sajtótermékekből megállapítást nyert, hogy Makón kommunista ifjúság szervezete létesítése céljából a tagok beszerzése sejtrendszerűen történt 1930. év elejétől kezdődően egész május hó elejéig. Igaz Pál volt az, aki a kommunista ifjúságokat beszervezte és a beszervezett ifjúságok közreműködésével 1930. év folyamán Makó város területén több ízben kommunista szövegű, az állami és társadalmi rend ellen irányuló, izgatást tartalmazó szövegű és

⁶⁴ Népszava, 1930. május 27.

⁶⁵ PTI Arch. Szegedi főispáni iratok. 1930—302.

a sajtótörvénybe ütköző különböző bűncselekmények tényálladási elemeit magukban foglaló röpiratokat a nyílt utcán történő elszórás által terjesztett, kommunista sajtótermékeket Budapestről szállított, ilyeneket lakásán rejtegetett és többeknek olvasás, tanulmányozás végett átadott." Ugyancsak Igaz Pál tartotta a kapcsolatot a budapesti és a szegedi kommunistákkal — teszi még hozzá a jelentés.⁶⁶

A munkásság érdekeiért folyó harcban nem feledkeztek meg a kommunisták a munkanélküliekről sem. Sikeresen folyt ezirányú szervező munkájuk a szegedi munkanélküliek elkeseredett tömegei között is. 1930 tavaszán egymást követő, harcias hangulatú tüntetések sora zajlik le. Nap mint nap felharsant a Kossuth Lajos sugárúton, a Széchenyi téren a munkások jelszava: Munkát, kenyeret!

A városháza urai rettegve hallgatták a kórust és gyorsan kiadták a parancsot a tömeg szétesztatására a riadóztatott rendőrlégységnek.

1930. február 13-án a rendőrség engedélyével az SZDP tartott gyűlést a munkanélkülieknek. Lájér párttitkár személyesen igyekezett elhínteni a maszlagot a hallgatók között. A munkanélküliek forrongó hangulatának leszerelésére rendezett gyűlést a kommunisták heves tüntetéssé változtatták. A munkások otthagyva Lájert — mintegy 700-an — a városháza elé vonultak. A Széchenyi téren ekkor is egy rendőrsztagnak kellett beavatkoznia ellenük. Megismétlődtek a tüntetések február 14-én és 15-én is. Ezenkívül számos küldöttség kereste fel a polgármestert vagy az alispánt. A küldöttségeket minden esetben legalább 100—200 munkanélküli is elkísérte, hogy nagyobb nyomatókat biztosítson a kérelmeknek.

Igaza volt a Szegedi Napló vezércikkírójának, aki szervezett megmozdulásokat látott a tüntetésekben és küldöttségjárásokban. Különösen nem tetszett neki az, hogy az inségmunkások ahelyett, hogy örültek volna a nem várt munkalehetőségnek és keresetnek, munkabeszüntetéssel és felvonulással ünnepelték május elsejét.⁶⁷

Meg kell állapítanunk ugyan, hogy a sorozatos tüntetések mögött kísért az „akciópárt” jelszava, mégis a KMP eredményei közé kell számítanunk ezeket a megmozdulásokat, annál is inkább, mert nem voltak öncélúak és mindig elég széles tömegeket mozgattak meg. A KMP-nek sikerült gyökeret vernie a munkanélküliek között. Nem tekinthető véletlennek az sem, hogy az elfogatások után két nappal, május 20-án zajlott le a legszenvédélyesebb tüntetés.

A tömeg a Kossuth Lajos sugárúton vonult a városháza felé. „Munkát, kenyeret!” kiáltással haladtak az úton. „Rendkívüli fenyegető magatartásuk volt” — jegyzi meg a Napló munkatársa.

Az ellenük kivezényelt rendőrök az Anna-kútnál vontak kordont, hogy megakadályozzák a munkások beözönlését a Széchenyi térre. A tüntetők többször megkísérelték áttörni a kordont. A rendőrök közójük

⁶⁶ A makói rendőrkapitány jelentése Csanád megye főispánjához.

PTI Arch. Csanád m. főisp. eln. 1930—284. „Előre, harcra ifjúmunkás.” (Ifjúsági Könyvkiadó, 1954. Összeáll.: Svéd László.) 254. o.

⁶⁷ Szegedi Napló, 1930. május 6. (Szervezett munkanélküliség.)

rohantak és nem kímélve a gumibotot és kardlapot, végül sikerült visszafordítaniok a munkásokat.⁶⁸

Ezeknek a tüntetéseknek a hatása alatt írja a Szegedi Napló Intő szó című vezércikkét:

„Hazaárulással egyenlő értékű bűnt követnek el azok, akik az elégedetlenkedők lelkiismeretlen izgatásával széthúzást okoznak... A hazánk és minden magyar testvérünk iránt érzett mélyszéges szeretet hangján figyelmeztetjük azokat, akik egyelőre még a munkanélküliek fájdalmas táborába tartoznak: ne higgyenek a zengő jelszavak mindent jórafordító varázsában. Magyarországot csak a türelem, a kitartó és az önfeláldozó munka, mindnyájunk becsülete és hazafias közreműködése állíthatja talpra.”⁶⁹

Az előbbiekből látható, hogy a szegedi munkások nem fogadták meg a megriadt burzsoázia szívhezszóló kérelmét, és inkább hallgattak a kommunistákra, mint erre az émelygős szózatra.

A per anyagából kiderült, hogy a szegedi munkások a parasztság szervezésére is gondoltak. Ezt láttuk a szegedi földmunkás-szervezetben végzett agitációnál is, amikor a földkérdés megoldásánál a Szovjetunió példájára hivatkoztak. A makóiak esetében még nyilvánvalóbb a dolog. Közöttük ugyanis több földmunkás, illetve paraszt játszik vezető szerepet. Szalárdi Péter, Diós Sándor földmunkások, Székely Mihály pedig hagymakertész. A május 18-i gyűlésen is megvitatták az agrárkérdést. Volt szó egy fedőszerveként szolgáló parasztpárt esetleges létrehozásáról, valamint aratósztrájk szervezéséről is. Igaz Pál kifejtette azt a nézetét, hogy a parasztok között a földmunkás kommunistáknak kell dolgozniuk, mivel ők jobban ismerik a parasztság problémáit. Természetesen a szegedi szervezkedők sem voltak mentesek a parasztkérdésben az egész pártra jellemző hibától: csakis az agrárproletárok és a szegényparaszatok körében akartak munkát kifejtetni. Fel sem merült közöttük az egész dolgozó parasztság megszervezésének a kérdése.

Az eddigiekben láttuk a különböző legális lehetőségek felhasználásával folyó szervező és agitációs munkát és annak jelentős eredményeit.

Folyt azonban közben az illegális pártszervezet kiépítése is. Az arra megérett munkásokat kiválasztották és felvették valamelyik sejtbe. A sejtek kiépítése folyt Szegeden, Makón, Kecskeméten egyaránt. A szegedi szervezést Gladich József vezette Gera Sándorral együtt. A perben a központtal összeköttetést tartó Kovács Istvánon kívül ők voltak a fővádlottak. Gladich egyébként a találkozón 14 új ember beszervezéséről számolt be, Igaz Pál Makóról 13 új tagot jelentett, a kecskeméti küldött pedig 4-et.

Az illegális munka területén — az országos hibákhoz hasonlóan — többször vétettek a konspiráció szigorú követelményei ellen. Túlságosan nyíltan és nagyobb csoportokban találkoztak. Túlságosan nyíltan és közvetlenül folytatták a szakszervezeti ellenzék kialakítására és a jobb-

⁶⁸ Szegedi Napló, 1930. május 21. (Kedden délben ismét jeleneteket provokált a munkanélküliség.)

⁶⁹ Szegedi Napló, 1930. április 6. (Intő szó.)

oldali vezetők megbuktatására irányuló agitációjukat. Így lehetővé vált, hogy Lájerek figyeltethessék a szervezkedést, sőt a rendőrség spiclit épített be közéjük, akit Galiba Imre a tárgyaláson leleplezett. Tetőzték hibájukat a tápei füzében tartott területi konferencia időpontjának megválasztásánál és a konferencia alatti magatartásukkal. A „Kommunista” a már idézett cikkében erről így ír: „Mielőtt tovább mennénk, rá kell mutatni az ottani elvtársak hibáira. Néhány nappal előbb lebu- kott a szegedi fogház fekete vonala, amelynek útján érintkezett az ott bebörtönzött elvtársakkal. Erről — bár szükséges lett volna — a sze- gedi elvtársak a központot nem értesítették és így a központnak nem volt módjában a konspirációs rendszabályokat megtenni. Azon a héten nem lett volna szabad konferenciát tartani, hanem későbbre halasztani. A másik hibát ott követték el, hogy bár az elvtársak észrevettek egy őrt, aki a rendőrséget értesítette a konferenciáról, mégis azon a helyen maradtak. Az ór előtt bizonyára gyanús volt, hogy kilenc ember ül, beszélget a szakadó esőben.”⁷⁰

Így a rendőrségnek sikerült rajtaütni a konferencián. Négy elvtár- sat azonnal elfogtak, a többieknek, közöttük a két budapesti küldött- nek, sikerült elmenekülniök. A további nyomozás során még 20 em- bert tartóztattak le. Kovács István azonban nem volt közöttük. Őt csak 1934-ben sikerült elfognia a rendőrségnek. A többiek kihallgatása azon- nal megkezdődött. A rendőrség elképesztő brutalitással fogott a „mun- kához”. Gombai Mihályt gumibottal verték, verésről panaszkodott a tárgyaláson Batiz-Rácz, Kákonyi és a többiek is. Gladichot 3 napi éh- ségsztrájk után agyonveréssel fenyegették a detektívek.

A vádlottak magatartására jellemző, ahogyan Gera Sándor visel- kedett, amikor a Széchenyi téren átvezették. A Szegedi Napló munka- társának nagy felháborodására így „szidta” az őt kísérő rendőrt: „Lesz még idő, hogy a maga kezén lesz a bilincs és én kísérem ezen az úton.”⁷¹

Az ügy főtárgyalása 1931. június 4—21. között zajlott le. Az izga- lom ekkor is fellángolt a városban. Az egyik legnagyobb szegedi tün- tetés a tárgyalás idején zajlott le. Valószínűleg nem spontán vonult fel 1931. január 13-án még a valóságot szépítő polgári lapok szerint is 2000 ember hangos tüntetéssel Szeged utcáira. A polgármester szerint „búj- togató elemek” előre megszerverték a tüntetést.⁷² Ebben alighanem igaza volt. A szabadon maradt kommunisták vezetésével a munkások akarták bebizonyítani szolidaritásukat a tárgyalóteremben harcoló elv- társak iránt. A tárgyalás nyilvánosnak indult. Azonban — mint a fő- tárgyalás jegyzőkönyvében szerepel — az első napon a bíróság bevo- nulásakor Gladich József felállt és hangosan kiáltotta: „Éljen a Magyar- országi Kommunisták Pártja!” A mellette ülő Gera Sándor is felugrott és éltette a KMP-t. Ezek után az ügyész tanácsosnak látta, ha a nyil-

⁷⁰ Kommunista, 1930. június. „A szegedi letartóztatások.”

⁷¹ Szegedi Napló, 1930. május 24. (Stéhly és Ladványszky kivételével az ös- szes kommunistákat átadták az ügyészségnek.)

⁷² Szegedi Napló, 1931. január 14. (Felháborító a munkanélküliek között ész- lelhető bújtogetás.)

vánosságot kizárják a perből. Zárt tárgyalást kért tehát, amelyet meg is kapott. A tárgyalás után a Wild-tanács meghozta az ítéletet. A fővád-
lottakra a következő büntetéseket szabták: Gera Sándor 2 és fél év,
Gladich József 2 és fél év, Gombai Mihály 2 és 3 hónap, Székely Mi-
hály 2 év, Kákonyi József 2 év, b. Rác János 2 év, Komocsin Antal
8 hónap, Szekeres Mihály 8 hónap, Ladvánszky József 3 hónap, Stéhly
István 2 hónap, Diós Sándor 6 hónap, Igaz Pál 2 év 6 hónap, Bökönyi
János 5 hónap, Sarkadi István 4 hónap, Kelemen Imre 4 hónap.

Az ítéletet a vádlottak megfellebbezték. A fellebbezés után az ügy
1931 júniusában a Tábla elé került. Az Ítéletábla is zárt tárgyalást ren-
delt el, hiába tiltakozott ellene Molnár Erik védőügyvéd. Az ügyész az-
zal érvelt, hogy a nyilvánosság veszélyeztetné a közrendet.⁷³ Nyilván-
valóan azt akarták ismét megakadályozni, hogy a bátor kommunisták
szószékként használják fel a vádlottak padját. A tábla ítéletét nem tud-
juk, Valószínű azonban, hogy némely esetben bizonyos csökkentést esz-
közölt, mert a per több szereplőjével találkozunk, mielőtt a kiszabott
büntetésük lejárt volna.

Az egész Horthy-korszakban ez volt a legnagyobb kommunista per
Szegeden. Hogyha figyelembe vesszük is a KMP általános hibáit, ame-
lyek közrejátszottak a nagyarányú lebukásban, kétségtelen, hogy a szer-
vezkedés kiterjedt méreteit is bizonyítja a tömeges letartóztatás. A vál-
ságsújtotta tömegek egyre inkább a kommunistákhoz csatlakoztak, fel-
ismervén, hogy azok harcolnak igazi érdekeikért. Az áruló szociálde-
mokrata pártvezetők megrettentek ettől a növekvő befolyástól. A sze-
gedi eseményekkel kapcsolatban is elmondták rendkívül jellemző véle-
ményüket a Népszava hasábjain:

„A szegedi rendőrhatalóságoknak is tudniok kell a pesti hatóságok-
kal együtt, hogy a munkanélküliség a legnagyobb melegágya a bolse-
vista kísértésnek, s a legkevesebb munkaalkalom is jóval hatásosabb,
mint a legdurvább hatósági beavatkozás. Ha a hatóságok a munkanél-
küliség leküzdésére mindent elkövettek, akkor a munkásság szervezetei,
mint a múltban, úgy a jövőben is könnyen el tudják majd intézni a
bolsevista agitációval kísérletező néhány száz embert a saját hatáskö-
rükben, minden hatósági beavatkozás nélkül... A munkásság saját ér-
dekében mindenkor jóval előbb törekedett szervezeteit a kommunisták-
tól immunissá tenni, mielőtt hatósági beavatkozásra kerülhetne sor. A
jelentkező bolsevista kísérletek különben sem a munkásság szervezetei-
ben nőnek ki, hanem a munkanélküliekkel zsúfolt munkaközvetítőkből,
a nyomortanyákon, a föld alá kényszerített sajtó- és gyülekezési jog do-
hos pincéiben, mert a legális szervezetekben sem tér, sem levegő nem jut
számára.”⁷⁴

Minden benne van ebben a cikkben, ami a szociáldemokratákat
jellemezi. Enyhe szemrehányás, ugyanakkor mentegőzés az uralkodó

⁷³ Szegedi Napló, 1931. június 12. (A tápéi füzesekben leleplezett kommunisták bünperében az ítéletábla zárt tárgyalást rendelt el.)

⁷⁴ Népszava, 1930. június 3.

osztály felé és egy kis demagógia a munkások felé; minden megtalálható a szegedi események szociáldemokrata kommentálásában.

Mindez nem takarhatja el a valóságot, amelyet a per bizonyít. A kommunisták központi irányítás alatt jelentős szervezetet építettek ki Szegeden és környékén éppen a Szociáldemokrata Párt és a szakszervezetek legális lehetőségeit felhasználva. A szervezetet — ha meg is gyengítette — nem semmisítette meg a lefogásokat követő terrorhadjárat. A szegedi kommunista szervezet a veszteségeket rövidesen kiheverte és nemsokára ismét a helyén állt a munkásság érdekeiért folytatott harc első soraiban.

„A KMP-t sem az Alföldön, sem másutt már lefogni nem lehet. A mozgalmat megakadályozni nem egy pár elvtárs, de még egy pár száznak a lefogásával sem lehet. A KMP minden lefogás után (ha pillanatnyilag vissza is esik) csak megerősödik, mert a lefogások erősítik az ottmaradt elvtársak harci akarását, a tömegeknek a párt iránti szimpátiáját.” — írta már idézett cikkében jogos önbizalommal a *Kommunista*.⁷⁵

A májusi veszteség meglátszott a szegedi szeptember 1. lezajlásán is. Nem sikerült olyan harcos forradalmi tüntetéssé változtatniok a felvonulást, mint Budapesten. Azonban a szociáldemokraták által tervezett csendes sétán túlmentek Szegeden is. Ismeretes, hogy a belügyminiszter engedélyezi a szociáldemokratáknak a munkanélküliek gyűlésének megtartását. Erre rendeli el a szociáldemokrata vezetőség a csendes sétát. Szegeden sem engedélyeznek semmiféle gyűlést. Buócz főkapitány kijelenti: „Meg fogunk akadályozni minden rendzavarást és biztosítjuk az utca és a polgárság nyugalomát.”⁷⁶ A továbbiakban megindokolja, miért nem ad engedélyt. Tudomására jutott ugyanis, hogy a kommunisták is megkezdték az előkészületeket a tüntetésre. Háziról házra járva agitáltak és azon igyekeztek, hogy „zavargást” keltsenek. Óva intik a munkásokat, hogy tartózkodjanak minden rendbontástól. A rendőrség teljes megmozgatásával sem elégszenek meg, a csendőrséget, sőt a katonaságot is mozgósítják. Megszállják az összes „vezélyezettett” pontokat: a Széchenyi teret kordonnal vonják körül, megszállják a gyárak környékét is. Dél előtt 10 óra tájban gyülekeznek a munkások a Kosuth Lajos sugárúton. A budapesti Népszava tudósítása szerint 6 ezer felvonuló kezdi meg a sétát a Nagykörút és a Tisza Lajos körút között.

Nem maradtak meg azonban a csendes sétánál. Az Anna-kútnál álló rendőrök tömege feldühítette a munkásokat. Nekifordultak a kordonnak és át akartak törni. A rendőrök visszaszorították őket. A munkások többször megismételték az áttörési kísérletet és egyre hangosabbak lettek. A szociáldemokrata vezetők kétségbeesetten hozzáfogtak a tömeg lecsendesítéséhez és szétszélesztéséhez. Fél 1 óra körül sikerült végre a szociáldemokraták és a rendőrség közös erőfeszítése árán szétoszlatni a tüntetést.

⁷⁵ Kommunista, 1930. június. A szegedi letartóztatások.

⁷⁶ Szegedi Napló, 1930. augusztus 28. (A szegedi szociáldemokraták szept. 1-én népgyűlést akarnak tartani.)

A szeptember 1-i tüntetés tehát magán viselte a letartóztatott vezetők hiányát. A kommunisták azonban újból összeszedték magukat. Erőre kapásukat bizonyították a már említett 1931. január 13-i események. Az egyre szaporodó számú munkanélküliek elégedetlensége a válság nyomorának növekedésével egyre magasabbra emelkedett. A kommunisták látták ezt az elégedetlenséget és megszervezték az egyik legnagyobb tüntetést, amely ebben az időben lezajlott.

A polgári lapok tudósításai szerint 2 ezer munkanélküli indult el január 13-án a városháza felé. Természetesen most is rendőrök állták el útjukat. A hangosan tüntető tömeg a rendőrökön látván még szilajabb lett. „Le a rendőrséggel”, „Törjük át magunkat a rendőrökön”, „Munkát, kenyeret!” — hangzanak kiáltásaik és jelszavaik.⁷⁷ A rendőrség ismét csak erőszakos beavatkozással tudta szétosztatni a tüntetőket. A tüntetés után a polgármester felháborodva nyilatkozott arról, a „bújtogató elemek” — értsd kommunisták — kihasználják a munkanélküliséget. A megmozdulásról az a véleménye, hogy az előre megszervezett felvonulás, forradalmi jelenség volt. Most az egyszer eltalálta az igazságot. Ilyen és hasonló események miatt — amelyek országszerte előfordultak — hozta meg a belügyminiszter hirhedt rendeletét a statárium kiterjesztéséről és 1931. szeptember 30-tól „eltilt minden politikai jellegű népgyűlést”. „A jelenlegi viszonyok között a népgyűlések általában — bármily célból kéri is — politikai jellegűekké változhatnak. Ezért a népgyűléseket általában politikai jellegűeknek kell tekinteni.”⁷⁸ A továbbiakban azután ragaszkodnak is a rendelethez. A rendőrség terrorja még magasabb fokra hág. A legkisebb megmozdulást is kegyetlenül letörik. Azonban nem sokáig várat magára a következő hatalmas tüntetés, amely a statárium ellenére is létrejött.

1932. április 1-én betiltották a Népszavát. A pesti munkásság sztrájkokkal tiltakozott, vidéken csaknem minden nagyobb városban tüntetések robbantak ki. Peyer küldöttséget vezet a miniszterelnökhöz, aki elutasítja őket. Szegeden Lájér szintén küldöttséget vezet a polgármesterhez és átadja ugyanazt a memorandumot, amelyet Peyer a miniszterelnöknek. A polgármester nem utasítja el őket. A megszokott „barátságos” módon elbeszélget velük.

A szegedi munkások azonban nem elégedtek meg ennyivel. Őket nemcsak a Népszava betiltása izgatta, hanem a rendőrség újabb erőszakos eljárása, letartóztatásai is, amelyek a másik nagy kommunista perhez vezetnek. A rendőrség április 3-án akcióba fogott. Házkutatásokat tartott, letartóztatott 40 embert és bezárta a Munkásotthont. Ezeknek az eseményeknek hatására mozdult meg a munkásság április 7-én. A rendőrség is felkészült. Buócz Béla főkapitány általános készültséget rendelt el. Tíz óra körül jelent meg a Kossuth Lajos sugárúton a tüntető tömeg. A rendőrség ismét elzárta a városháza felé vezető utat az Anna-kútnál. A munkásság akkor a Takaréktár utcán nyomult be a Széchenyi térre. Egy másik csapatuk a Klauzál téren összeütközött a

⁷⁷ Szegedi Napló, 1931. január 14. (Kétezer munkanélküli felvonulása...)

⁷⁸ Szegedi Levéltár, polgármesteri elnöki iratok. 1931. (56 607.)

lovasrendőrökkel. A munkások lerángatták lovaikról a rendőröket. Komoly csetepaté keletkezett. A rendőrség 30 munkást előállított. Ugyanezen a napon az Újszegedi Kendergyárban és a Löwy-féle fatelepen sztrájk volt.⁷⁹

Ezek a sikeres megmozdulások természetesen a kommunisták céltudatos szervező és nevelő munkájának köszönhetőek létrejöttüket. Az 1930-as letartóztatások után, különösen az akkor elítélt kommunisták szabadlábra kerülésével ismét létrehozták az illegális szervezetet, megteremtették a kapcsolatot a felsőbb szervekkel és újból hozzáfogtak a legális munkásszervezetekben végzett munkához is. Ez a munka főleg az Országos Ifjúsági Bizottság nemrégiben létrehozott helyi szervezetében, valamint a munkás kultúr- és sportegyesületekben folyt. Ezeknek az egyesületeknek a munkájába a kommunisták részéről közvetlenül bekapcsolódott Gombkötő Péter, a Belgiumból hazatért kommunista is. Már a belga KP-nak is tagja volt, Szegeden azonban még nem ismerték, nem volt „fekete” és ezért a kommunisták rábízták a legális munka irányítását. A munka hatékonyságát nagymértékben elősegítette a sikeres együttműködés megteremtése a baloldali szociáldemokratákkal. Köztük elsősorban a munkások és az ifjúság között igen népszerű dr. Szepesi Imre segítette elő az osztályharcos szellemű nevelést. A munkásotthonban tartott szemináriumai szabad vitafórumok voltak, ahol a kommunisták kifejtették álláspontjukat, maga is osztályharcos módon foglalt állást. A munkásotthonban házi újságot készítettek az ő szerkesztésében, amely szintén teret adott a harcok cikkeknek.⁸¹

Hasonló szellemben folyt a munka az eszperantisták és a munkásszínjátékosok között is. További agitációs lehetőség megteremtésére szervezték meg a kommunisták Szepesivel együtt a Természetbarátok Turista Egyesületének helyi csoportját. Az egyesület megalakulását a rendőrség nem engedélyezte, az mégis működött. Kirándulásokat szerveztek, helyiségük volt a Munkásotthonban, ahol gyakran tartottak összejöveteleket. Irattárukban „Kommunista irányú verset találtak kéziratban”.⁸² A munkásotthonban tartott összejöveteleken gyakran felcsendült az Internacionálé tiltott dallama is.

A megélénkülő aktivitás szemet szúrt a rendőrségnek, hosszas megfigyelés után lecsapott a munkásotthonra. Ekkor következtek el az áprilisi harmadikai letartóztatások és a Munkásotthon bezárása.

A rendőrség ügybuzgóságára jellemző, hogy a házkutatás alkalmával lefoglalt többek között egy Ady-kötetet és egy magyar nótával tele írt füzetet is. A szorgalmas munka ellenére mégsem sikerült elegendő bizonyítékot összegyűjteni a letartóztatottak ellen.

A törvényszéki főtárgyalást az ügyben augusztus 30-ra tűzték ki. Bizonyítékaik elégtelenségére vall az is, hogy nem találtak elég alapot arra, hogy statáriális útra tereljék az ügyet és zárt tárgyalást rendeljenek el. A letartóztatottak ellen a következő vádakot emelték:

⁷⁹ Szegedi Napló, 1932. április 8. (A szegedi rendőrség elejét vette a készülőtüntetéseknek.)

⁸¹ Buócz rendőrfőkapitány jelentése a BM-nek, PTI Arch. A. VI. 18. (23.)

⁸² Uo.

1. Megszervezték az Országos Ifjúsági Bizottság Szegedi Csoportját, amely állítólag az ifjúság forradalmi nevelésével foglalkozott.
2. Megjelentetnek egy lapot Háziújság címen, amelyben izgató cikkeket írnak.
3. A Munkásotthonban az Internacionálét éneklük.⁸⁰

Az OIB-t maga Lájér párttitkár igazolta. A szervezet az SZDP KB-nak engedélyével jött létre. Legálisan működött. Ezt az érvelést a bíróság elfogadta. Ez persze nem jelenti azt, hogy a KIMSZ nem épülhetett be a szervezetbe. Erről esetleg az a négy fiatalkorú vádlott tudott volna beszélni, akiket azzal is gyanúsítottak, hogy május 1-re a Szovjetuniót éltető feliratokat akartak készíteni. Ők azonban hallgattak és nem sikerült rájuk bizonyítani semmit.

Az Internacionálé éneklését sem sikerült rábizonyítani a vádlottakra.

A vádlottakat két csoportba lehet osztani. Az egyik csoportba tartoztak azok, akik nem vallottak, és semmit sem lehetett rájuk bizonyítani. Köztük volt dr. Szepesi Imre, az említett négy fiatalkorú és rájuk kívül még több fiatal munkás és két egyetemi hallgató, Strausz Sándor és Szamek György. Ha a rendőrség előtt vallottak is közülük, a bíróság előtt azzal érveltek, hogy a vallomást veréssel kényszerítették ki belőlük. A rendőrség állatias brutalitására egyébként minden vádlott beszélt. Ezt a csoportot a bíróság bizonyítékok híján kénytelen volt felmenteni.

A vádlottak másik csoportja ismert kommunistákból állott. Fölösleges és reménytelen lett volna tagadniok. Vállalták a kommunista szervezkedés vádját.

E miatt ítélték el hat kommunista vádlottat. Gera Sándorra, Gladich Józsefekre 8—8 hónapot, Komócsin Antalra 5 hónapot, Korom Mihályra, Gombkötő Péterre, Pontyik Pálra 3—3 hónapot szabtak ki a „társadalmi rend felforgatására irányuló vétség” címén.⁸³

Az ügyészség azonban nem érte be ennyivel. Bizonyíték-kiegészítő eljárásra tett indítványt és fellebbezett. Az Ítéletábla, amely 1933. március 22-én kezdte tárgyalni az ügyet, megváltoztatta az ítéletet. A második csoport vádlottjait nem a „társadalmi rend felforgatására irányuló vétségben”, hanem a „társadalmi rend felforgatására irányuló büntettségben” mondta ki bűnösnek és így súlyosabb ítéletet szabott ki rájuk. Gera Sándort 3 évre, Koromot, Gombkötőt, Gladichot 2—2 évre, Komócsin Antalt 1 évre, Pontyik Pált 3 hónapra büntették. Ugyanakkor a többi vádlottat is elítélték 15 naptól 5 hónapig terjedő börtönbüntetésre.⁸⁴

⁸⁰ Szegedi Napló, 1932. szeptember 1.

⁸³ Szegedi Napló, 1932. augusztus 31—szeptember 6. (Tudósítások a tárgyalásokról.)

⁸⁴ Szegedi Napló, 1933. április 5. (A tábla elítélte a szegedi kommunista per felmentett vádlottait.)

Ez a per ismételten bizonyítja egyrészt az uralkodó osztály terrorját és pánikszerű félelmét mindenféle haladó, főleg pedig forradalmi megmozdulástól, másrészt megmutatja azt, hogy a kommunisták szervezkedése minden legális lehetőség felhasználásával az egyre nehezebb körülmények között is tovább folyt.

Ez a per és a vele kapcsolatos munkásmegmozdulások egyben a válság alatti mozgalmak végét is jelezték.

LA SITUATION DES OUVRIERS ET LES ACTIVITÉS DES COMMUNISTES DE SZEGED PENDANT LA CRISE ÉCONOMIQUE DE 1929—1933.

par Lajos Serfözö

Bien que dans l'industrie de Szeged c'était l'industrie légère produisant des articles de grande consommation, et principalement l'industrie textile qui eussent prédominé, néanmoins la crise économique de 1929—1930 créa une situation grave. Il va de soi que les ouvriers durent assumer la plus lourde charge pendant la crise. Le nombre des chômeurs s'éleva de 800 de l'année 1929 à 5000—6000 en 1932, c'est-à-dire un tiers des ouvriers de la ville resta sans travail à cette année. La durée du travail fut malgré cela généralement 9—10 heures par jour. L'introduction de la journée-travail de 8 heures fut discutée par l'Association Économique Patronale de Szeged, la demande fut trouvée juste en principe, mais l'état de choses établi préalablement ne changea pas. Les salaires diminuèrent. Les paiements horaires établis de 20—60 fillérs furent à peine suffisants pour assurer l'achat minimum des articles nécessaires pour la vie. L'expulsion administrative des locataires ouvriers fut constamment à l'ordre du jour, parce qu'ils étaient incapables de payer le loyer annuel de 500 pengoes pour une pièce avec cuisine.

Afin de diminuer le mécontentement général provoqué par la misère, la classe dirigeante fit plusieurs tentatives. Dans les cantines populaires on distribua des déjeuners gratuits, immangeables d'ailleurs, dont les frais de production ne s'élevèrent pas au-dessus de 12 fillérs; des travaux publics furent organisés où les ouvriers gagnèrent 1—1,5 pengoe par jour après un travail fait dans des conditions inhumaines. Au milieu d'une propagande bruyante la classe dirigeante „pratiqua la charité”.

Le travail de la cellule locale du Parti des Communistes en Hongrie prit un essor pendant les années de la crise économique. À côté du renforcement de la cellule illégale on obtint des résultats aussi parmi les chômeurs. Les résultats furent considérables en premier lieu parmi les jeunes ouvriers du bâtiment. Sous la conduite des communistes, les chômeurs organisèrent plusieurs manifestations au printemps de 1930.

Le 18 mai 1930, les communistes de Szeged et de ses environs se réunirent pour une conférence régionale. À cause des défauts conspiratifs la police surprit la conférence et plusieurs communistes furent arrêtés. Les arrestations et les procès qui en suivirent eurent un grand retentissement dans tout le pays.

Cependant, dans l'organisation et la direction de la grande manifestation des chômeurs du premier septembre 1930, les communistes furent de nouveau dans les premiers rangs. Ils continuèrent également le travail d'agitation et d'éducation parmi les ouvriers. Un des principaux domaines de ces travaux fut le foyer ouvrier. Ils se rattachèrent au travail des associations culturelles et sportives, et firent des cours idéologiques pour les jeunes ouvriers, et ils organisèrent des manifestations combattives.

Au printemps de 1932, la police opéra de nouveau des arrestations en masse parmi les communistes de Szeged et les ouvriers sympathisant avec eux. Malgré cela, le travail des communistes ne prit pas fin, il se poursuivit aussi dans les années d'après la crise économique.

ПОЛОЖЕНИЕ РАБОЧИХ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КОММУНИСТОВ В ПЕРИОД ЭКОНОМИЧЕСКОГО КРИЗИСА 1929—33 ГГ. В ГОРОДЕ СЕГЕДЕ

Несмотря на то, что в промышленности города Сегеда преобладала лёгкая промышленность, главным образом текстильная, производящая предметы первой необходимости, экономический кризис 1929—30. г. создал тяжёлое положение в экономической жизни города. В первую очередь, конечно, испытывали тяжести кризиса рабочие. Число безработных в 1929 г. достигло 800, к 1932 г. это число повысилось на 5—6000, то есть 1/3 часть рабочих города осталась в этом году без работы. Рабочее время всё таки оставалось 9—10 часов. Союз сегедских работодателей вёл переговоры о введении восьмичасового рабочего дня, необходимость которого на принципе и призналась, но фактически нигде не изменилось прежнее положение. Заработная плата уменьшилась. За час работы рабочие получали гроши, 20—60 филлеров, это едва обеспечивало жизненный минимум. Происходило постоянное выселение рабочих из квартир, потому что они не были в состоянии уплатить годовую квартплату в размере 500 пенгэ за свою квартиру в одну комнату с кухней. Для уменьшения недовольства рабочих, живших в нищете, господствующий класс принял некоторые меры. Стоимостью 12 филлеров изготовляли они непригодный для питания обед и раздавали его в «народных» столовых, кроме этого рабочие получали бесчеловечно тяжёлую работу за подённую плату в размере 1, 1 1/2 пенгэ, и таким образом господствующий класс с большой пропагандой, осуществлял благотворительства, которое однако принашло мало пользы.

В деятельности сегедской организации Венгерской Партии Коммунистов намечается подъём в годы кризиса. С укреплением нелегальных ячеек они достигли значительных успехов в легальных организациях и также среди безработных. Эти значительные успехи проявились в первую очередь в работе среди молодёжи, в организациях профсоюза земельных и строительных рабочих. Весной 1930. года безработные организовали под руководством коммунистов многочисленные демонстрации.

18. мая 1930 г. сегедские и окрестные коммунисты собрались на областной конференции. Из-за конспирационной ошибки полиция напала на конференцию и арестовала много коммунистов. На арест и на следующие за ними судебные процессы откликнулась вся страна. Однако организации и руководству большой демонстрацией безработных 1. сентября 1930 г. уже опять содействовали коммунисты. Они продолжали дальше агитационную и воспитательную работу, главным жестом которой был рабочий клуб. Они включились в деятельность культурнопросветительных и спортивных обществ рабочих, вели семинары для молодёжи и организовали дальнейшие боевые демонстрации. Весной 1932 г. полиция опять принимала аресты в широком масштабе среди сегедских коммунистов и поддерживающих их рабочих. Однако с этим деятельность коммунистов в Сегеде не прекратилась, она продолжалась дальше, и в годы после кризиса.